

kodeks postępowania cywilnego

stan prawny
10 stycznia 2019 r.

OD.NOWA®

Wydawnictwo **OD.NOWA®**

ul. Mieszka I 38
43-300 Bielsko-Biała

e-mail: biuro@wydawnictwo-odnowa.pl
strona: www.wydawnictwo-odnowa.pl
tel. 33 822 90 90
33 822 97 97

Opracowanie redakcyjne i merytoryczne: Agnieszka Kaszok
Projekt okładki: Paweł Krzywda, www.ideal.pl
Projekt układu typograficznego: Piotr Pękała, www.icono.pl
Skład i łamanie: Elżbieta Wiencek

Wydanie XV
Stan prawny: 10 stycznia 2019 r.

Spis treści

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania	
cywilnego	13
Tytuł wstępny. Przepisy ogólne	13
Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze	16
Księga pierwsza. Proces	16
Tytuł I. Sąd	16
Dział I. Właściwość sądu	16
Przepis wstępny	16
Rozdział 1. Właściwość rzeczowa	16
Oddział 1. Podstawy właściwości	16
Oddział 2. Wartość przedmiotu sporu	17
Rozdział 2. Właściwość miejscowa	19
Oddział 1. Właściwość ogólna	19
Oddział 2. Właściwość przemienna	20
Oddział 3. Właściwość wyłączna	21
Oddział 4. Przepisy szczególne	22
Dział II. Skład sądu	22
Dział III. Wyłączenie sędziego	23
Tytuł II. Prokurator	25
Tytuł III. Organizacje pozarządowe	26
Tytuł IIIa. Państwowa Inspekcja Pracy	27
Tytuł IIIb. Powiatowy (miejski) rzecznik konsumentów	28
Tytuł IIIc. Podmioty uprawnione do udziału w postępowaniu na podstawie odrębnych przepisów	28
Tytuł IV. Strony	28
Dział I. Zdolność sądowa i procesowa	28
Dział II. Współuczestnictwo w sporze	31
Dział III. Interwencja główna i uboczna	32
Dział IV. Przypozwanie	33
Dział V. Pełnomocnicy procesowi	33
Tytuł V. Koszty procesu	37
Dział I. Zwrot kosztów procesu	37
Dział II. Pomoc prawna z urzędu	41
Tytuł VI. Postępowanie	47
Dział I. Przepisy ogólne o czynnościach procesowych	47
Rozdział 1. Pisma procesowe	47

Rozdział 2. Doręczenia	54
Rozdział 3. Posiedzenia sądowe	61
Rozdział 4. Terminy	67
Rozdział 5. Uchybienie i przywrócenie terminu	67
Rozdział 6. Zawieszenie postępowania	68
Dział II. Postępowanie przed sądami pierwszej instancji	73
Rozdział 1. Mediacja i postępowanie pojednawcze	73
Oddział 1. Mediacja	73
Oddział 2. Postępowanie pojednawcze	78
Rozdział 2. Pozew	79
Rozdział 3. Rozprawa	86
Dział III. Dowody	91
Rozdział 1. Przedmiot i ocena dowodów	91
Rozdział 2. Postępowanie dowodowe	92
Oddział 1. Przepisy ogólne	92
Oddział 2. Dokumenty	94
Oddział 3. Zeznania świadków	97
Oddział 4. Opinia biegłych	101
Oddział 5. Oględziny	103
Oddział 6. Przesłuchanie stron	104
Oddział 7. Inne środki dowodowe	105
Rozdział 3. Zabezpieczenie dowodów	106
Dział IV. Orzeczenia	107
Rozdział 1. Wyroki	107
Oddział 1. Wydanie wyroku	107
Oddział 2. Natychmiastowa wykonalność wyroków	111
Oddział 3. Wyroki zaoczne	113
Oddział 4. Sprostowanie, uzupełnienie i wykładnia wyroków	115
Rozdział 1a. Nakazy zapłaty	116
Rozdział 2. Postanowienia sądu	117
Rozdział 3. Prawomocność orzeczeń	118
Dział V. Środki odwoławcze	119
Rozdział 1. Apelacja	119
Rozdział 1 ¹ . Kasacja	126
Rozdział 2. Zażalenie	126
Dział Va. Skarga kasacyjna	129
Dział Vb. Skarga na orzeczenie referendarza sądowego	135
Dział VI. Wznowienie postępowania	136
Dział VII. (skreślony)	140
Dział VIII. Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia	140

Tytuł VII. Postępowania odrębne.....	143
Dział I. Postępowanie w sprawach małżeńskich.....	143
Rozdział 1. Przepisy ogólne.....	143
Rozdział 2. Sprawy o rozwód i o separację.....	145
Rozdział 3. Inne sprawy.....	147
Dział II. Postępowanie w sprawach ze stosunków między rodzi- cami a dziećmi.....	148
Dział III. Postępowanie w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych.....	151
Rozdział 1. Przepisy ogólne.....	151
Rozdział 2. Postępowanie w sprawach z zakresu prawa pracy.....	158
Rozdział 3. Postępowanie w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych.....	159
Dział IV. Postępowanie w sprawach o naruszenie posiadania.....	163
Dział IVa. Postępowanie w sprawach z zakresu ochrony konkuren- cji i konsumentów oraz w sprawie praktyk nieuczciwie wyko- rzystujących przewagę kontraktową.....	164
Rozdział 1. Przepisy ogólne.....	164
Rozdział 2.	164
Dział IVb. (uchylony).....	168
Dział IVc. Postępowanie w sprawach z zakresu regulacji energetyki.....	168
Dział IVd. Postępowanie w sprawach z zakresu regulacji teleko- munikacji i poczty.....	170
Dział IVe. Postępowanie w sprawach z zakresu regulacji trans- portu kolejowego.....	173
Dział IVf. Postępowanie w sprawach z zakresu regulacji rynku wodno-kanalizacyjnego.....	175
Dział V. Postępowanie nakazowe i upominawcze.....	176
Rozdział 1. Przepisy ogólne.....	176
Rozdział 2. Postępowanie nakazowe.....	177
Rozdział 3. Postępowanie upominawcze.....	181
Dział VI. Postępowanie uproszczone.....	183
Dział VII. Europejskie postępowania w sprawach transgranicznych.....	186
Rozdział 1. Europejskie postępowanie nakazowe.....	186
Rozdział 2. Europejskie postępowanie w sprawie drobnych rosz- czeń.....	188
Dział VIII. Postępowania elektroniczne.....	189
Rozdział 1. Elektroniczne postępowanie upominawcze.....	189
Księga druga. Postępowanie nieprocesowe.....	193
Tytuł I. Przepisy ogólne.....	193
Tytuł II. Przepisy dla poszczególnych rodzajów spraw.....	199

Dział I. Sprawy z zakresu prawa osobowego	199
Rozdział 1. Uznanie za zmarłego i stwierdzenie zgonu	199
Oddział 1. Postępowanie o uznanie za zmarłego	199
Oddział 2. Postępowanie o stwierdzenie zgonu	201
Oddział 3. Uchylenie postanowień orzekających uznanie za zmarłego lub stwierdzenie zgonu	202
Rozdział 2. Ubezważnowolnienie	202
Oddział 1. Przepisy ogólne	202
Oddział 2. Doradca tymczasowy	204
Oddział 3. Postępowanie	205
Dział II. Sprawy z zakresu prawa rodzinnego, opiekuńczego i kurateli	208
Rozdział 1. Sprawy małżeńskie	208
Rozdział 2. Inne sprawy rodzinne oraz sprawy opiekuńcze	211
Oddział 1. Przepisy ogólne	211
Oddział 2. Sprawy z zakresu stosunków między rodzicami a dziećmi	216
Oddział 3. Sprawy o przysposobienie	220
Oddział 4. Sprawy z zakresu opieki	223
Oddział 5. Sprawy o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką	224
Oddział 6. Sprawy dotyczące wykonywania kontaktów z dzieckiem	229
Rozdział 3. Sprawy z zakresu kurateli	231
Dział III. Sprawy z zakresu prawa rzeczowego	233
Rozdział 1. Przepisy ogólne	233
Rozdział 2. Stwierdzenie zasiedzenia	234
Rozdział 2a. Przepadek rzeczy	234
Oddział 1. Przepadek rzeczy na podstawie prawa celnego	234
Oddział 2. Przepadek pojazdów	235
Rozdział 3. Zarząd związany ze współwłasnością i użytkowaniem	236
Rozdział 4. Zniesienie współwłasności	236
Rozdział 5. Ustanowienie drogi koniecznej i służebności przesyłu	238
Rozdział 6. Postępowanie wieczystoksięgowe	239
Dział IV. Sprawy z zakresu prawa spadkowego	244
Przepisy wstępne	244
Rozdział 1. Zabezpieczenie spadku, wykaz inwentarza i spis inwentarza	245
Rozdział 2. Przyjęcie lub odrzucenie spadku	252
Rozdział 3. Ogłoszenie testamentu	253
Rozdział 4. Wyjawienie przedmiotów spadkowych	254
Rozdział 5. Przesłuchanie świadków testamentu ustnego	256
Rozdział 6. Sprawy dotyczące wykonawcy testamentu	256
Rozdział 6a. Sprawy dotyczące zarządu sukcesyjnego	257
Rozdział 7. Zarząd spadku nieobjętego	258

Rozdział 8. Stwierdzenie nabycia spadku i przedmiotu zapisu win- dykacyjnego.....	259
Rozdział 9. Dział spadku.....	262
Rozdział 10. Inne sprawy spadkowe.....	264
Dział IVa. Sprawy z zakresu przepisów o przedsiębiorstwach pań- stwowych i o samorządzie załogi przedsiębiorstwa państwowego.....	264
Dział V. Sprawy depozytowe.....	266
Rozdział 1. Złożenie przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego.....	266
Rozdział 2. Zwrot depozytu sądowego składającemu i wydanie depozytu sądowego uprawnionemu.....	269
Rozdział 3. Postępowanie w sprawach o stwierdzenie likwidacji niepodjętego depozytu.....	270
Dział VI. Postępowanie rejestrowe.....	270
Księga trzecia.....	275
Księga czwarta. Postępowanie w razie zaginięcia lub zniszczenia akt.....	275
Część druga. Postępowanie zabezpieczające.....	278
Tytuł I. Przepisy ogólne.....	278
Tytuł II. Zabezpieczenie roszczeń pieniężnych.....	283
Tytuł III. Inne wypadki zabezpieczenia.....	289
Część trzecia. Postępowanie egzekucyjne.....	292
Tytuł I. Przepisy ogólne.....	292
Dział I. Organy egzekucyjne, ich właściwość i postępowanie w ogólności.....	292
Dział II. Tytuły egzekucyjne i klauzula wykonalności.....	304
Dział IIa. Zaświadczenie europejskiego tytułu egzekucyjnego.....	315
Dział IIb. Stwierdzenie wykonalności europejskiego nakazu zapłaty.....	317
Dział IIc. Zaświadczenie dotyczące orzeczenia wydanego w euro- pejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń.....	317
Dział IId. Zaświadczenia dotyczące orzeczeń, ugód i innych tytu- łów egzekucyjnych w sprawach cywilnych i handlowych.....	317
Dział IIe. Wyciągi z orzeczeń, ugód i innych tytułów egzekucyj- nych w sprawach alimentacyjnych.....	318
Dział IIff. Zaświadczenia dotyczące orzeczeń obejmujących środki ochrony w sprawach cywilnych.....	319
Dział III. Wszczęcie egzekucji i dalsze czynności egzekucyjne.....	320
Dział IV. Zawieszenie i umorzenie postępowania.....	331
Dział V. Ograniczenia egzekucji.....	336
Dział VI. Powództwa przeciwegzekucyjne.....	342
Tytuł II. Egzekucja świadczeń pieniężnych.....	344
Dział I. Egzekucja z ruchomości.....	344

Rozdział 1. Zajęcie	344
Rozdział 2. Sprzedaż	350
Rozdział 3. Sprzedaż w drodze licytacji elektronicznej	356
Dział II. Egzekucja z wynagrodzenia za pracę	358
Dział III. Egzekucja z rachunków bankowych	363
Dział IV. Egzekucja z innych wierzytelności	369
Dział IVa. Egzekucja z innych praw majątkowych	374
Dział V. Wyjawienie majątku	380
Dział VI. Egzekucja z nieruchomości	383
Rozdział 1. Przepisy wstępne	383
Rozdział 2. Zajęcie	384
Rozdział 3. Opis i oszacowanie	389
Rozdział 4. Obwieszczenie o licytacji	392
Rozdział 5. Warunki licytacyjne	395
Rozdział 6. Licytacja	396
Rozdział 7. Przybicie	400
Rozdział 8. Przysądzenie własności	401
Rozdział 9. Egzekucja z ułamkowej części nieruchomości oraz użytkowania wieczystego	404
Dział VIa. Uproszczona egzekucja z nieruchomości	405
Dział VII. Egzekucja ze statków morskich	407
Dział VIII. Podział sumy uzyskanej z egzekucji	409
Rozdział 1. Przepisy ogólne	409
Rozdział 2. Podział sumy uzyskanej przez egzekucję z wynagrodzenia za pracę	413
Rozdział 3. Podział sumy uzyskanej przez egzekucję z ruchomości, wierzytelności i innych praw majątkowych	414
Rozdział 4. Podział sumy uzyskanej przez egzekucję z nieruchomości	414
Tytuł III. Przepisy szczególne o egzekucji	416
Dział I. Egzekucja świadczeń niepieniężnych	416
Dział II. Przepisy szczególne o egzekucji z udziałem Skarbu Państwa oraz przedsiębiorców	424
Rozdział 1. Przepisy ogólne	424
Rozdział 2. Egzekucja przez zarząd przymusowy	426
Rozdział 3. Egzekucja przez sprzedaż przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego	429
Dział III. Egzekucja w celu zniesienia współwłasności nieruchomości w drodze sprzedaży publicznej	432
Dział IV.	433
Dział V. Egzekucja świadczeń alimentacyjnych	433

Dział VI.	436
Część czwarta. Przepisy z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego	436
Księga pierwsza. Jurysdykcja krajowa	436
Tytuł I. Przepisy ogólne	436
Tytuł II.	438
Tytuł III. Jurysdykcja krajowa w procesie	438
Tytuł IV. Jurysdykcja krajowa w postępowaniu nieprocesowym	442
Tytuł IVa. Jurysdykcja krajowa w postępowaniu zabezpieczającym i egzekucyjnym	447
Księga pierwsza a. Immunitet sądowy i egzekucyjny	448
Księga druga. Postępowanie	451
Tytuł I. Zdolność sądowa i procesowa	451
Tytuł II. Zabezpieczenie kosztów procesu	451
Tytuł III. Zwolnienie cudzoziemców od kosztów sądowych	453
Tytuł IV. Pomoc prawna	453
Tytuł V. Zabezpieczenie dowodów	457
Tytuł VI. Zagraniczne dokumenty urzędowe	458
Tytuł VII. Czynności dotyczące spadku po cudzoziemcach	458
Tytuł VIIa. Europejskie poświadczenie spadkowe	459
Tytuł VIII. Stwierdzenie obcego prawa i wzajemności	461
Tytuł IX. Uzasadnienie prawomocnych orzeczeń i wydawanie zaświadczeń	461
Tytuł X. Wniosek o uchylenie wyroku wydanego w sprawie alimentacyjnej	461
Tytuł XI. Europejski nakaz zabezpieczenia na rachunku bankowym	462
Księga trzecia. Uznanie i stwierdzenie wykonalności	464
Tytuł I. Uznanie orzeczeń sądów państw obcych lub rozstrzygnięć innych organów państw obcych	464
Tytuł II. Wykonalność orzeczeń sądów państw obcych lub rozstrzygnięć innych organów państw obcych oraz ugód zawartych przed takimi sądami i organami lub przez nie zatwierdzonych	467
Tytuł III-VI. (uchylone)	469
Księga czwarta. Uznanie i wykonanie niektórych orzeczeń sądów państw członkowskich Unii Europejskiej oraz pochodzących z tych państw ugód i dokumentów urzędowych	469
Tytuł I. Przepisy ogólne	469
Tytuł II. Wykonanie	470
Tytuł III. Odmowa uznania lub wykonania	473
Część piąta. Sąd polubowny (arbitrażowy)	474
Tytuł I. Przepisy ogólne	474

Tytuł II. Zapis na sąd polubowny.....	475
Tytuł III. Skład sądu polubownego.....	478
Tytuł IV. Właściwość sądu polubownego.....	481
Tytuł V. Postępowanie przed sądem polubownym.....	482
Tytuł VI. Wyrok sądu polubownego i zakończenie postępowania.....	485
Tytuł VII. Skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego.....	488
Tytuł VIII. Uznanie i stwierdzenie wykonalności wyroku sądu polubownego lub ugody przed nim zawartej.....	490
SKOROWIDZ.....	497
Nowelizacje ogłoszone po wydaniu książki.....	519

**KODEKS
POSTĘPOWANIA
CYWILNEGO**

Ustawa

z dnia 17 listopada 1964 r.

Kodeks postępowania cywilnego

(Tekst jedn. Dz.U. z 2018 r. poz. 1360; zm.: poz. 1467; poz. 1499; poz. 1544; poz. 1629; poz. 1637; poz. 1693; poz. 2385; poz. 2432)

Tytuł wstępny. Przepisy ogólne

[przedmiot unormowania]

Art. 1. *Kodeks postępowania cywilnego normuje postępowanie sądowe w sprawach ze stosunków z zakresu prawa cywilnego, rodzinnego i opiekuńczego oraz prawa pracy, jak również w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych oraz w innych sprawach, do których przepisy tego Kodeksu stosuje się z mocy ustaw szczególnych (sprawy cywilne).*

(Art. 1 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 1985 r. Nr 20, poz. 86)

(Art. 1 rozumiany w ten sposób, iż w zakresie pojęcia „sprawy cywilne” nie mogą się mieścić roszczenia dotyczące zobowiązań pieniężnych, których źródło stanowi decyzja administracyjna, uznany za niezgodny z art. 45 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP na podstawie wyroku TK z 10 lipca 2000 r. sygn. akt SK 12/99; Dz.U. Nr 55, poz. 665)

(Art. 1 w zakresie, w jakim dotyczy zagadnienia oceny prawidłowości procedury wyboru sędziego TK, został uznany za niezgodny z art. 194 ust. 1 zdanie pierwsze w związku z art. 10 Konstytucji RP; wyrokiem TK z dnia 11 września 2017 r.; K 10/17; Dz.U. z 2017 r. poz. 1727)

(Art. 1 w zakresie, w jakim dotyczy zagadnienia oceny prawidłowości procedury przedstawienia kandydatów na stanowisko Prezesa oraz Wiceprezesa TK przez Zgromadzenie Ogólne Sędziów TK i powołania ich przez Prezydenta RP, został uznany za niezgodny z art. 194 ust. 2 w związku z art. 10 Konstytucji oraz z art. 144 ust. 3 pkt 21 w związku z art. 10 Konstytucji; wyrokiem TK z dnia 11 września 2017 r.; K 10/17; Dz.U. z 2017 r. poz. 1727)

[właściwość sądów do rozpoznawania spraw cywilnych]

Art. 2. § 1. *Do rozpoznawania spraw cywilnych powołane są sądy powszechne, o ile sprawy te nie należą do właściwości sądów szczególnych, oraz Sąd Najwyższy.*

§ 1a.

(Art. 2 § 1a uchylony ustawą: Dz.U. z 2004 r. Nr 172, poz. 1804)

§ 2.

(Art. 2 § 2 skreślony ustawą: Dz.U. z 1989 r. Nr 33, poz. 175)

§ 3. Nie są rozpoznawane w postępowaniu sądowym sprawy cywilne, jeżeli przepisy szczególne przekazują je do właściwości innych organów.

(Art. 2 § 3 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 1989 r. Nr 33, poz. 175)

[zasady prawdy i dobrych obyczajów]

Art. 3. Strony i uczestnicy postępowania obowiązani są dokonywać czynności procesowych zgodnie z dobrymi obyczajami, dawać wyjaśnienia co do okoliczności sprawy zgodnie z prawdą i bez zatajania czegokolwiek oraz przedstawiać dowody.

(Art. 3 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2011 r. Nr 233, poz. 1381)

Art. 4.

(Art. 4 skreślony ustawą: Dz.U. z 1990 r. Nr 55, poz. 318)

[pouczenia co do czynności procesowych]

Art. 5. W razie uzasadnionej potrzeby sąd może udzielić stronom i uczestnikom postępowania występującym w sprawie bez adwokata, radcy prawnego, rzecznika patentowego lub radcy Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej niezbędnych pouczeń co do czynności procesowych.

(Art. 5 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2016 r. poz. 2261)

[przeciwdziałanie przewlekłości postępowania]

Art. 6. § 1. Sąd powinien przeciwdziałać przewlekaniu postępowania i dążyć do tego, aby rozstrzygnięcie nastąpiło na pierwszym posiedzeniu, jeżeli jest to możliwe bez szkody dla wyjaśnienia sprawy.

§ 2. Strony i uczestnicy postępowania obowiązani są przytaczać wszystkie okoliczności faktyczne i dowody bez zwłoki, aby postępowanie mogło być przeprowadzone sprawnie i szybko.

(Art. 6 § 2 dodany ustawą: Dz.U. z 2011 r. Nr 233, poz. 1381)

[zakres uprawnień prokuratora]

Art. 7. Prokurator może żądać wszczęcia postępowania w każdej sprawie, jak również wziąć udział w każdym toczącym się już postępowaniu, jeżeli według jego oceny wymaga tego ochrona praworządności, praw obywateli lub interesu społecznego. W sprawach niemajątkowych z zakresu prawa rodzinnego prokurator może wytaczać powództwa tylko w wypadkach wskazanych w ustawie.

(Art. 7 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 1990 r. Nr 55, poz. 318)

[zakres uprawnień organizacji pozarządowej]

Art. 8. Organizacje pozarządowe, których zadanie statutowe nie polega na prowadzeniu działalności gospodarczej, mogą dla ochrony praw obywateli, w wypadkach przewidzianych w ustawie, wszcząć postępowanie

oraz wziąć udział w toczącym się postępowaniu.

(Art. 8 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2011 r. Nr 233, poz. 1381)

[zasada jawności postępowania]

Art. 9. § 1. Rozpoznawanie spraw odbywa się jawnie, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej. Strony i uczestnicy postępowania mają prawo przeglądać akta sprawy i otrzymywać odpisy, kopie lub wyciągi z tych akt. Treść protokołów i pism może być także udostępniana w postaci elektronicznej za pośrednictwem systemu teleinformatycznego obsługującego postępowanie sądowe (system teleinformatyczny) albo innego systemu teleinformatycznego służącego udostępnianiu tych protokołów lub pism.

(Art. 9 § 1 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2015 r. poz. 1311)

§ 2. Strony i uczestnicy postępowania mają prawo do otrzymania z akt sprawy zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku, chyba że protokół został sporządzony wyłącznie pisemnie. Przewodniczący wydaje z akt sprawy zapis dźwięku, jeżeli wydaniu zapisu obrazu i dźwięku sprzeciwia się ważny interes publiczny lub prywatny.

§ 3. Jeżeli posiedzenie odbyło się przy drzwiach zamkniętych strony i uczestnicy postępowania mają prawo do otrzymania z akt sprawy jedynie zapisu dźwięku.

(Art. 9 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2014 r. poz. 1296)

[dążenie do zawarcia ugody]

Art. 10. W sprawach, w których zawarcie ugody jest dopuszczalne, sąd dąży w każdym stanie postępowania do ich ugodowego załatwienia, w szczególności przez nakłanianie stron do mediacji.

(Art. 10 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2015 r. poz. 1595)

[związanie sądu wyrokiem skazującym]

Art. 11. Ustalenia wydanego w postępowaniu karnym prawomocnego wyroku skazującego co do popełnienia przestępstwa wiążą sąd w postępowaniu cywilnym. Jednakże osoba, która nie była oskarżona, może powoływać się w postępowaniu cywilnym na wszelkie okoliczności wyłączające lub ograniczające jej odpowiedzialność cywilną.

[roszczenia wynikające z przestępstw]

Art. 12. Roszczenia majątkowe wynikające z przestępstwa mogą być dochodzone w postępowaniu cywilnym albo w wypadkach w ustawie przewidzianych w postępowaniu karnym.

[zasada procesu w postępowaniu cywilnym]

Art. 13. § 1. Sąd rozpoznaje sprawy w procesie, chyba że ustawa stanowi inaczej. W wypadkach przewidzianych w ustawie sąd rozpoznaje

sprawy według przepisów o postępowaniach odrębnych.

(Art. 13 § 1 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2000 r. Nr 48, poz. 554)

§ 2. Przepisy o procesie stosuje się odpowiednio do innych rodzajów postępowań unormowanych w niniejszym kodeksie, chyba że przepisy szczególne stanowią inaczej.

Art. 14.

(Art. 14 skreślony ustawą: Dz.U. z 1990 r. Nr 55, poz. 318)

Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze

Księga pierwsza. Proces

Tytuł I. Sąd

Dział I. Właściwość sądu

Przepis wstępny

[zasada niezmienności właściwości sądu]

Art. 15. § 1. Sąd właściwy w chwili wniesienia pozwu pozostaje właściwy aż do ukończenia postępowania, choćby podstawy właściwości zmieniły się w toku sprawy.

§ 2. Sąd nie może uznać, że jest niewłaściwy, jeżeli w toku postępowania stał się właściwy.

Rozdział 1. Właściwość rzeczowa

Oddział 1. Podstawy właściwości

[właściwość sądów rejonowych]

Art. 16. Sądy rejonowe rozpoznają wszystkie sprawy z wyjątkiem spraw, dla których zastrzeżona jest właściwość sądów okręgowych.

(Art. 16 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2004 r. Nr 172, poz. 1804)

[właściwość sądów okręgowych]

Art. 17. Do właściwości sądów okręgowych należą sprawy:

1) o prawa niemajątkowe i łącznie z nimi dochodzone roszczenia majątkowe oprócz spraw o ustalenie lub zaprzeczenie pochodzenia dziecka, o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa oraz o rozwiązanie przysposobienia;

(Art. 17 pkt 1 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2008 r. Nr 220, poz. 1431)

2) o ochronę praw autorskich i pokrewnych, jak również dotyczących wynalazków, wzorów użytkowych, wzorów przemysłowych, znaków towarowych, oznaczeń geograficznych i topografii układów scalonych

oraz ochronę innych praw na dobrach niematerialnych;

(Art. 17 pkt 2 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2004 r. Nr 172, poz. 1804)

3) o roszczenia wynikające z Prawa prasowego;

4) o prawa majątkowe, w których wartość przedmiotu sporu przewyższa siedemdziesiąt pięć tysięcy złotych, oprócz spraw o alimenty, o naruszenie posiadania, o ustanowienie rozdzielności majątkowej między małżonkami, o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym oraz spraw rozpoznawanych w elektronicznym postępowaniu upominawczym;

(Art. 17 pkt 4 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2011 r. Nr 233, poz. 1381)

4¹⁾ o wydanie orzeczenia zastępującego uchwałę o podziale spółdzielni;

(Art. 17 pkt 4¹ dodany ustawą: Dz.U. z 2005 r. Nr 122, poz. 1024)

4²⁾ o uchylenie, stwierdzenie nieważności albo o ustalenie nieistnienia uchwał organów osób prawnych lub jednostek organizacyjnych niebędących osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną;

4³⁾ zapobieganie i zwalczanie nieuczciwej konkurencji;

(Art. 17 pkt 4²-4³ dodane ustawą: Dz.U. z 2006 r. Nr 235, poz. 1699)

4⁴⁾ o odszkodowanie z tytułu szkody wyrządzonej przez wydanie prawomocnego orzeczenia niezgodnego z prawem;

(Art. 17 pkt 4⁴ dodany ustawą: Dz.U. z 2010 r. Nr 155, poz. 1037)

4⁵⁾ o roszczenia wynikające z naruszenia praw przysługujących na mocy przepisów o ochronie danych osobowych.

(Art. 17 pkt 4⁵ dodany ustawą: Dz.U. z 2018 r. poz. 1000)

5)

(Art. 17 pkt 5 uchylony ustawą: Dz.U. z 2004 r. Nr 172, poz. 1804)

6)

(Art. 17 pkt 6 uchylony ustawą: Dz.U. z 2002 r. Nr 240, poz. 2058)

[przekazanie sprawy sądowi okręgowemu przez sąd rejonowy]

Art. 18. § 1. Jeżeli przy rozpoznawaniu sprawy w sądzie rejonowym powstanie zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości, sąd ten może przekazać sprawę do rozpoznania sądowi okręgowemu. Postanowienie o przekazaniu sprawy wymaga uzasadnienia.

§ 2. Sąd okręgowy może przed pierwszą rozprawą odmówić przyjęcia sprawy do rozpoznania i zwrócić sprawę sądowi rejonowemu, jeżeli uzna, że poważne wątpliwości nie zachodzą. Postanowienie zapada na posiedzeniu niejawnym w składzie trzech sędziów i wymaga uzasadnienia. Ponowne przekazanie tej samej sprawy przez sąd rejonowy nie jest dopuszczalne.

(Art. 18 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2004 r. Nr 172, poz. 1804)

Oddział 2. Wartość przedmiotu sporu

[oznaczenie wartości przedmiotu sporu]

Art. 19. § 1. W sprawach o roszczenia pieniężne, zgłoszone choćby

w zamian innego przedmiotu, podana kwota pieniężna stanowi wartość przedmiotu sporu.

§ 2. W innych sprawach majątkowych powód obowiązany jest oznaczyć w pozwie kwotą pieniężną wartość przedmiotu sporu, uwzględniając postanowienia zawarte w artykułach poniższych.

[zakaz wliczania do wartości przedmiotu sporu]

Art. 20. Do wartości przedmiotu sporu nie wlicza się odsetek, pożytków i kosztów, żądanych obok roszczenia głównego.

[liczenie wartości wielu roszczeń]

Art. 21. Jeżeli powód dochodzi pozwem kilku roszczeń, zlicza się ich wartość.

[wartość przedmiotu sporu przy świadczeniach powtarzających się]

Art. 22. W sprawach o prawo do świadczeń powtarzających się wartość przedmiotu sporu stanowi suma świadczeń za jeden rok, a jeżeli świadczenia trwają krócej niż rok – za cały czas ich trwania.

[wartość przedmiotu sporu przy najmie i dzierżawie]

Art. 23. W sprawach o istnienie, unieważnienie albo rozwiązanie umowy najmu lub dzierżawy, o wydanie albo odebranie przedmiotu najmu lub dzierżawy, wartość przedmiotu sporu stanowi przy umowach zawartych na czas oznaczony – suma czynszu za czas sporny, lecz nie więcej niż za rok; przy umowach zawartych na czas nieoznaczony – suma czynszu za okres trzech miesięcy.

[wartość przedmiotu sporu przy roszczeniach pracowniczych]

Art. 23¹. W sprawach o roszczenia pracowników dotyczące nawiązania, istnienia lub rozwiązania stosunku pracy wartość przedmiotu sporu stanowi, przy umowach na czas określony – suma wynagrodzenia za pracę za okres sporny, lecz nie więcej niż za rok, a przy umowach na czas nieokreślony – za okres jednego roku.

(Art. 23¹ dodany ustawą: Dz.U. z 2000 r. Nr 48, poz. 554)

[wartość przedmiotu sporu przy roszczeniach dotyczących nieruchomości]

Art. 23². W sprawach o wydanie nieruchomości posiadanej bez tytułu prawnego lub na podstawie tytułu innego niż najem lub dzierżawa wartość przedmiotu sporu oblicza się przyjmując, stosownie do rodzaju nieruchomości i sposobu korzystania z niej, podaną przez powoda sumę odpowiadającą trzymiesięcznemu czynszowi najmu lub dzierżawy należnemu od danego rodzaju nieruchomości.

(Art. 23² dodany ustawą: Dz.U. z 2005 r. Nr 167, poz. 1398)

[wartość przedmiotu sporu przy zastawie i hipotece]

Art. 24. W sprawach o zabezpieczenie, zastaw lub hipotekę wartość przedmiotu sporu stanowi suma wierzytelności. Jeżeli jednak przedmiot zabezpieczenia lub zastawu ma mniejszą wartość niż wierzytelność, rozstrzyga wartość mniejsza.

[sprawdzenie wartości przedmiotu sporu przez sąd]

Art. 25. § 1. Sąd może na posiedzeniu niejawnym sprawdzić wartość przedmiotu sporu oznaczoną przez powoda i zarządzić w tym celu dochodzenie.

§ 2. Po doręczeniu pozwu sprawdzenie nastąpić może jedynie na zarzut pozwanego, zgłoszony przed wdaniem się w spór co do istoty sprawy.

§ 3. Jeżeli sąd w wyniku sprawdzenia wartości przedmiotu sporu uzna się za niewłaściwy, przekaże sprawę sądowi właściwemu; jeżeli jest kilka sądów właściwych – przekaże temu z nich, który wskaże powód.

[zakaz dalszego badania wartości przedmiotu sporu]

Art. 26. Po ustaleniu w myśl artykułu poprzedzającego, wartość przedmiotu sporu nie podlega ponownemu badaniu w dalszym toku postępowania.

Rozdział 2. Właściwość miejscowa

Oddział 1. Właściwość ogólna

[powództwo przeciwko osobie fizycznej]

Art. 27. § 1. Powództwo wytacza się przed sąd pierwszej instancji, w którego okręgu pozwany ma miejsce zamieszkania.

§ 2. Miejsce zamieszkania określa się według przepisów kodeksu cywilnego.

[rozwiniecie]

Art. 28. Jeżeli pozwany nie ma miejsca zamieszkania w Polsce, ogólną właściwość oznacza się według miejsca jego pobytu w Polsce, a gdy nie jest ono znane lub nie leży w Polsce – według ostatniego miejsca zamieszkania pozwanego w Polsce.

[powództwo przeciwko Skarbowi Państwa]

Art. 29. Powództwo przeciwko Skarbowi Państwa wytacza się według siedziby państwowej jednostki organizacyjnej, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie.

[powództwo przeciwko osobie prawnej lub innemu podmiotowi]

Art. 30. Powództwo przeciwko osobie prawnej lub innemu podmiotowi

niebędącemu osobą fizyczną wytacza się według miejsca ich siedziby.

Oddział 2. Właściwość przemienna

[właściwość przemienna – definicja]

Art. 31. Powództwo w sprawach objętych przepisami oddziału niniejszego wytoczyć można bądź według przepisów o właściwości ogólnej, bądź przed sąd oznaczony w przepisach poniższych.

[roszczenie alimentacyjne, ustalenie ojcostwa]

Art. 32. Powództwo o roszczenie alimentacyjne oraz o ustalenie pochodzenia dziecka i związane z tym roszczenia wytoczyć można według miejsca zamieszkania osoby uprawnionej.

(Art. 32 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2008 r. Nr 220, poz. 1431)

[roszczenie majątkowe przeciwko przedsiębiorcy]

Art. 33. Powództwo o roszczenie majątkowe przeciwko przedsiębiorcy można wytoczyć przed sąd, w którego okręgu znajduje się zakład główny lub oddział, jeżeli roszczenie pozostaje w związku z działalnością tego zakładu lub oddziału.

(Art. 33 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2004 r. Nr 172, poz. 1804)

[właściwość ze względu na miejsce wykonania umowy]

Art. 34. Powództwo o zawarcie umowy, ustalenie jej treści, o zmianę umowy oraz o ustalenie istnienia umowy, o jej wykonanie, rozwiązanie lub unieważnienie, a także o odszkodowanie z powodu niewykonania lub nienależytego wykonania umowy można wytoczyć przed sąd miejsca jej wykonania. W razie wątpliwości miejsce wykonania umowy powinno być stwierdzone dokumentem.

(Art. 34 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2011 r. Nr 233, poz. 1381)

[roszczenia z czynu niedozwolonego]

Art. 35. Powództwo o roszczenie z czynu niedozwolonego wytoczyć można przed sąd, w którego okręgu nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę.

[powództwo o zapłatę należności za prowadzenie sprawy]

Art. 36. Powództwo o zapłatę należności za prowadzenie sprawy wytoczyć można przed sąd miejsca, gdzie pełnomocnik procesowy sprawę prowadził.

[roszczenia z najmu lub dzierżawy nieruchomości]

Art. 37. Powództwo o roszczenie ze stosunku najmu lub dzierżawy nieruchomości wytoczyć można przed sąd miejsca położenia nieruchomości.

[powództwo przeciwko zobowiązanemu z weksla lub czeku]

Art. 37¹. § 1. Powództwo przeciwko zobowiązanemu z weksla lub cze-

ku można wytoczyć przed sąd miejsca płatności.

§ 2. Kilku zobowiązanych z weksla lub czeku można łącznie pozwać przed sąd miejsca płatności lub sąd właściwości ogólnej dla akceptanta albo wystawcy weksla własnego lub czeku.

(Art. 37¹ dodany ustawą: Dz.U. z 2004 r. Nr 172, poz. 1804)

Oddział 3. Właściwość wyłączna

[nieruchomości]

Art. 38. § 1. Powództwo o własność lub o inne prawa rzeczowe na nieruchomości, jak również powództwo o posiadanie nieruchomości można wytoczyć wyłącznie przed sąd miejsca jej położenia. Jeżeli przedmiotem sporu jest służebność gruntowa, właściwość oznacza się według położenia nieruchomości obciążonej.

§ 2. Właściwość powyższa rozciąga się na roszczenia osobiste związane z prawami rzeczowymi i dochodzone łącznie z nimi przeciwko temu samemu pozwanemu.

[sprawy spadkowe]

Art. 39. Powództwo z tytułu dziedziczenia, zachowku, jak również z tytułu zapisu, polecenia oraz innych rozrządzeń testamentowych wytacza się wyłącznie przed sąd ostatniego miejsca zwykłego pobytu spadkodawcy, a jeżeli miejsca jego zwykłego pobytu w Polsce nie da się ustalić, przed sąd miejsca, w którym znajduje się majątek spadkowy lub jego część.

(Art. 39 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2015 r. poz. 1137)

[sprawy dotyczące członkostwa]

Art. 40. Powództwo ze stosunku członkostwa spółdzielni, spółki lub stowarzyszenia wytacza się wyłącznie według miejsca ich siedziby.

[sprawy dotyczące małżeństwa]

Art. 41. Powództwo ze stosunku małżeństwa wytacza się wyłącznie przed sąd, w którego okręgu małżonkowie mieli ostatnie miejsce zamieszkania, jeżeli choć jedno z nich w okręgu tym jeszcze ma miejsce zamieszkania lub zwykłego pobytu. Z braku takiej podstawy wyłącznie właściwy jest sąd miejsca zamieszkania strony pozwanej, a jeżeli i tej podstawy nie ma – sąd miejsca zamieszkania powoda.

(Art. 41 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2008 r. Nr 234, poz. 1571)

[sprawy między rodzicami a dziećmi]

Art. 42. Powództwo ze stosunku między rodzicami a dziećmi oraz między przysposabiającym a przysposobionym wytacza się wyłącznie przed sąd miejsca zamieszkania powoda, jeżeli brak jest podstaw do wytoczenia powództwa według przepisów o właściwości ogólnej.

Oddział 4. Przepisy szczególne

[właściwość kilku sądów]

Art. 43. § 1. Jeżeli uzasadniona jest właściwość kilku sądów albo jeżeli powództwo wytacza się przeciwko kilku osobom, dla których według przepisów o właściwości ogólnej właściwe są różne sądy, wybór między tymi sądami należy do powoda.

§ 2. To samo dotyczy wypadku, gdy nieruchomości, której położenie jest podstawą oznaczenia właściwości sądu, jest położona w kilku okręgach sądowych.

[wyznaczenie innego sądu niż sąd właściwy]

Art. 44. Jeżeli sąd właściwy nie może z powodu przeszkody rozpoznać sprawy lub podjąć innej czynności, sąd nad nim przełożony wyznaczy na posiedzeniu niejawnym inny sąd.

[wskazanie sądu właściwego przez Sąd Najwyższy]

Art. 45. Jeżeli w myśl przepisów kodeksu nie można na podstawie okoliczności sprawy ustalić właściwości miejscowej, Sąd Najwyższy na posiedzeniu niejawnym oznaczy sąd, przed który należy wytoczyć powództwo.

[umowa prorogacyjna]

Art. 46. § 1. Strony mogą umówić się na piśmie o poddanie sądowi pierwszej instancji, który według ustawy nie jest miejscowo właściwy, sporu już wynikłego lub sporów mogących w przyszłości wyniknąć z oznaczonego stosunku prawnego. Sąd ten będzie wówczas wyłącznie właściwy, jeżeli strony nie postanowiły inaczej lub jeżeli powód nie złożył pozwu w elektronicznym postępowaniu upominawczym. Strony mogą również ograniczyć umową pisemną prawo wyboru powoda pomiędzy kilku sądami właściwymi dla takich sporów.

(Art. 46 § 1 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2009 r. Nr 26, poz. 156)

§ 2. Strony nie mogą jednak zmieniać właściwości wyłącznej.

Dział II. Skład sądu

[skład sądu pierwszej instancji]

Art. 47. § 1. W pierwszej instancji sąd rozpoznaje sprawy w składzie jednego sędziego, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej.

§ 2. W pierwszej instancji sąd w składzie jednego sędziego jako przewodniczącego i dwóch ławników rozpoznaje sprawy:

1) z zakresu prawa pracy o:

a) ustalenie istnienia, nawiązanie lub wygaśnięcie stosunku pracy, o uznanie bezskuteczności wypowiedzenia stosunku pracy, o przywrócenie do pracy i przywrócenie poprzednich warunków pracy lub płacy

oraz łącznie z nimi dochodzone roszczenia i o odszkodowanie w przypadku nieuzasadnionego lub naruszającego przepisy wypowiedzenia oraz rozwiązania stosunku pracy,

b) naruszenia zasady równego traktowania w zatrudnieniu i o roszczenia z tym związane,

c) odszkodowanie lub zadośćuczynienie w wyniku stosowania mobbingu;

2) ze stosunków rodzinnych o:

a) rozwód,

b) separację,

c) ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa,

(Art. 47 § 2 pkt 2 lit c w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2008 r. Nr 220, poz. 1431)

d) rozwiązywanie przysposobienia.

§ 3. Postanowienia poza rozprawą oraz zarządzenia wydaje przewodniczący.

(Art. 47 § 1-3 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2007 r. Nr 112, poz. 766)

§ 4. Prezes sądu może zarządzić rozpoznanie sprawy w składzie trzech sędziów zawodowych, jeżeli uzna to za wskazane ze względu na szczególną zawilgość lub precedensowy charakter sprawy.

(Art. 47 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 1996 r. Nr 43, poz. 189)

[zakres czynności referendarza]

Art. 47¹. Referendarz sądowy może wykonywać czynności w postępowaniu cywilnym w wypadkach wskazanych w ustawie. W zakresie powierzonych mu czynności referendarz sądowy ma kompetencje sądu, chyba że ustawa stanowi inaczej.

(Art. 47¹ dodany ustawą: Dz.U. z 2004 r. Nr 172, poz. 1804)

Dział III. Wyłączenie sędziego

[wyłączenie sędziego z mocy ustawy]

Art. 48. § 1. Sędzia jest wyłączony z mocy samej ustawy:

1) w sprawach, w których jest stroną lub pozostaje z jedną ze stron w takim stosunku prawnym, że wynik sprawy oddziaływa na jego prawa lub obowiązki;

2) w sprawach swego małżonka, krewnych lub powinowatych w linii prostej, krewnych bocznych do czwartego stopnia i powinowatych bocznych do drugiego stopnia;

3) w sprawach osób związanych z nim z tytułu przysposobienia, opieki lub kurateli;

4) w sprawach, w których był lub jest jeszcze pełnomocnikiem albo był radcą prawnym jednej ze stron;

5) w sprawach, w których w instancji niższej brał udział w wydaniu za-skarżonego orzeczenia, jako też w sprawach o ważność aktu prawnego z jego udziałem sporządzonego lub przez niego rozpoznanego oraz w spra-wach, w których występował jako prokurator;

(Art. 48 § 1 pkt 5 w zakresie, w jakim ogranicza wyłączenie sędziego z mocy samej ustawy tylko do spraw, w których rozstrzyganiu brał udział w instancji bezpośrednio niż-szej, uznany za niezgodny z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP na podstawie wyroku TK z dnia 20 lipca 2004 r., sygn. akt SK 19/02: Dz.U. Nr 169, poz. 1783)

6) w sprawach o odszkodowanie z tytułu szkody wyrządzonej przez wydanie prawomocnego orzeczenia niezgodnego z prawem, jeżeli brał udział w wydaniu tego orzeczenia.

(Art. 48 § 1 pkt 6 dodany ustawą: Dz.U. z 2010 r. Nr 155, poz. 1037)

§ 2. Powody wyłączenia trwają także po ustaniu uzasadniającego je małżeństwa, przysposobienia, opieki lub kurateli.

§ 3. Sędzia, który brał udział w wydaniu orzeczenia objętego skargą o wznowienie lub skargą nadzwyczajną, nie może orzekać co do tej skargi.

(Art. 48 § 3 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2018 r. poz. 5)

[Wyłączenie sędziego na wniosek lub jego żądanie]

Art. 49. Niezależnie od przyczyn wymienionych w art. 48, sąd wyłącza sędziego na jego żądanie lub na wniosek strony, jeżeli istnieje okolicz-ność tego rodzaju, że mogłaby wywołać uzasadnioną wątpliwość co do bezstronności sędziego w danej sprawie.

(Art. 49 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2008 r. Nr 234, poz. 1571)

[Wniosek o wyłączenie]

Art. 50. § 1. Wniosek o wyłączenie sędziego strona zgłasza na piśmie lub ustnie do protokołu w sądzie, w którym sprawa się toczy, uprawdo-podabiając przyczyny wyłączenia.

§ 2. Strona, która przystąpiła do rozprawy, powinna uprawdopodobnić ponadto, że przyczyna wyłączenia dopiero później powstała lub stała się jej znana.

§ 3. Do czasu rozstrzygnięcia wniosku o wyłączenie sędziego:

- 1) sędzia, którego dotyczy wniosek, może podejmować dalsze czynności;
- 2) nie może zostać wydane orzeczenie lub zarządzenie kończące postę-powanie w sprawie.

(Art. 50 § 3 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2015 r. poz. 1311)

[Obowiązki sędziego]

Art. 51. Sędzia zawiadamia sąd o zachodzącej podstawie swojego wyłączenia.

(Art. 51 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2015 r. poz. 1311)

[orzeczenie o wyłączeniu sędziego]

Art. 52. § 1. O wyłączeniu sędziego rozstrzyga sąd, w którym sprawa się toczy, a gdyby sąd ten nie mógł wydać postanowienia z powodu braku dostatecznej liczby sędziów – sąd nad nim przełożony.

§ 2. Postanowienie wydaje sąd w składzie trzech sędziów zawodowych po złożeniu wyjaśnienia przez sędziego, którego wniosek dotyczy. Postanowienie może być wydane na posiedzeniu niejawnym.

§ 3. Uwzględniając wniosek o wyłączenie sędziego, sąd znosi postępowanie w zakresie obejmującym udział tego sędziego w sprawie po złożeniu wniosku, chyba że czynności przez niego podejmowane były czynnościami niecierpiącymi zwłoki.

(Art. 52 § 3 dodany ustawą: Dz.U. z 2015 r. poz. 1311)

Art. 53.

(Art. 53 uznany za niezgodny z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP na podstawie TK z dnia z 11 grudnia 2002 r., sygn. akt SK. 27/01: Dz.U. Nr 219, poz. 1849. Utracił moc obowiązującą z dniem 18 grudnia 2002 r.)

[ponowny wniosek o wyłączenie sędziego]

Art. 53¹. Ponowny wniosek o wyłączenie sędziego oparty na tych samych okolicznościach podlega odrzuceniu bez składania wyjaśnień przez sędziego, którego dotyczy. O odrzuceniu orzeka sąd rozpoznający sprawę. Przepis art. 51 stosuje się odpowiednio. Postanowienie może być wydane na posiedzeniu niejawnym.

(Art. 53¹ w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2011 r. Nr 138, poz. 806)

[wyłączenie ławnika, referendarza i prokuratora]

Art. 54. Przepisy niniejszego działu stosuje się odpowiednio do wyłączenia referendarza sądowego, ławnika, jak również innych organów sądowych oraz prokuratora. Wniosek o wyłączenie referendarza sądowego oraz ławnika sąd rozstrzyga zgodnie z przepisami poprzedzającymi, a wniosek o wyłączenie pozostałych osób przekazuje odpowiedniemu organowi nadrzędnemu.

(Art. 54 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2011 r. Nr 233, poz. 1381)

Tytuł II. Prokurator

[powództwo prokuratora – wymogi formalne]

Art. 55. Prokurator, wytaczając powództwo na rzecz oznaczonej osoby, powinien ją wskazać w pozwie. Nie dotyczy to spraw niemajątkowych z zakresu prawa rodzinnego, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej.

[uprawnienia osoby, na rzecz której prokurator wytoczył powództwo]

Art. 56. § 1. Osobę, na rzecz której prokurator wytoczył powództwo,

sąd zawiadamia o tym, doręczając jej odpis pozwu. Osoba ta może wstąpić do sprawy w każdym jej stanie w charakterze powoda; w tym wypadku do udziału prokuratora w sprawie stosuje się odpowiednio przepisy o współuczestnictwie jednolitym.

§ 2. Prokurator nie może samodzielnie rozporządzać przedmiotem sporu.

[powództwo prokuratora niedziałającego na rzecz oznaczonej osoby]

Art. 57. Jeżeli prokurator, wytaczając powództwo, nie działa na rzecz oznaczonej osoby, wnosi on pozew przeciwko wszystkim osobom będącym stronami stosunku prawnego, którego dotyczy powództwo.

[powaga rzeczy osądzonej]

Art. 58. Wyrok prawomocny zapadły w sprawie wytoczonej przez prokuratora ma powagę rzeczy osądzonej pomiędzy stroną, na rzecz której prokurator wytoczył powództwo, a stroną przeciwną. Jednakże w sprawach o roszczenia majątkowe prawomocne rozstrzygnięcie sprawy nie pozbawia strony zainteresowanej, która nie brała udziału w sporze, możliwości dochodzenia swoich roszczeń w całości lub w tej części, w której nie zostały zasądzone.

[zawiadomienie prokuratora o sprawie przez sąd]

Art. 59. Sąd zawiadamia prokuratora o każdej sprawie, w której udział jego uważa za potrzebny.

[wstąpienie prokuratora do toczącego się postępowania, zaskarżanie orzeczeń]

Art. 60. § 1. Prokurator może wstąpić do postępowania w każdym jego stadium. Prokurator nie jest związany z żadną ze stron. Może on składać oświadczenia i zgłaszać wnioski, jakie uzna za celowe, oraz przytaczać fakty i dowody na ich potwierdzenie. Od chwili, kiedy prokurator zgłosił udział w postępowaniu, należy mu doręczać pisma procesowe, zawiadomienia o terminach i posiedzeniach oraz orzeczenia sądowe.

§ 2. Prokurator może zaskarżyć każde orzeczenie sądowe, od którego służy środek odwoławczy. Terminy do zaskarżenia orzeczeń sądowych, ustanowione dla stron, wiążą również prokuratora.

Tytuł III. Organizacje pozarządowe

(Tytuł III w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2011 r. Nr 233, poz. 1381)

[usytuowanie w postępowaniu organizacji pozarządowej]

Art. 61. § 1. Organizacje pozarządowe w zakresie swoich zadań statutowych mogą, za zgodą osoby fizycznej wyrażoną na piśmie, wytaczać powództwa na jej rzecz w sprawach o:

- 1) alimenty;
- 2) ochronę środowiska;
- 3) ochronę konsumentów;
- 4) ochronę praw własności przemysłowej;

5) ochronę równości oraz niedyskryminacji przez bezpodstawne bezpośrednie lub pośrednie zróżnicowanie praw i obowiązków obywateli.

§ 2. W sprawach wymienionych w § 1 organizacje pozarządowe w zakresie swoich zadań statutowych mogą, za zgodą osoby fizycznej wyrażoną na piśmie, przystąpić do niej w toczącym się postępowaniu.

§ 3. Za zgodą przedsiębiorcy będącego osobą fizyczną, wyrażoną na piśmie, organizacja pozarządowa, której jest on członkiem, może na jego rzecz wytoczyć powództwo lub przystąpić do niego w toczącym się postępowaniu w sporze z innym przedsiębiorcą o roszczenia wynikające z prowadzonej działalności gospodarczej.

§ 4. Do pozwu lub pisma obejmującego przystąpienie organizacja pozarządowa dołącza wyrażoną na piśmie zgodę osoby fizycznej.

(Art. 61 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2011 r. Nr 233, poz. 1381)

[odpowiednie stosowanie]

Art. 62. **§ 1.** Do organizacji pozarządowych wytaczających powództwa na rzecz osób fizycznych stosuje się odpowiednio przepisy o prokuratorze wytaczającym powództwo na rzecz oznaczonej osoby, z wyjątkiem art. 58 zdanie drugie.

§ 2. Do przystąpienia organizacji pozarządowych do strony w toczącym się postępowaniu stosuje się odpowiednio przepisy o interwencji ubocznej, do której nie mają odpowiedniego zastosowania przepisy o współuczestnictwie jednolitym.

(Art. 62 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2011 r. Nr 233, poz. 1381)

[pogląd organizacji istotny dla sprawy]

Art. 63. Organizacje pozarządowe wymienione w artykułach poprzedzających, które nie uczestniczą w sprawie, mogą przedstawiać sądowi istotny dla sprawy pogląd wyrażony w uchwale lub w oświadczeniu ich należycie umocowanych organów.

(Art. 63 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2011 r. Nr 233, poz. 1381)

Tytuł IIIa. Państwowa Inspekcja Pracy

(Tytuł IIIa dodany ustawą: Dz.U. z 1996 r. Nr 24, poz. 110)

[uprawnienia PIP]

Art. 63¹. W sprawach o ustalenie istnienia stosunku pracy inspektorzy pracy mogą wytaczać powództwa na rzecz obywateli, a także wstępować, za zgodą powoda, do postępowania w tych sprawach w każdym jego stadium.

[odpowiednie stosowanie]

Art. 63². W sprawach wymienionych w artykule poprzedzającym do inspektorów pracy stosuje się odpowiednio przepisy o prokuratorze.

Tytuł IIIb. Powiatowy (miejski) rzecznik konsumentów

(Tytuł IIIb dodany ustawą: Dz.U. z 1998 r. Nr 106, poz. 668)

[uprawnienia rzecznika]

Art. 63³. W sprawach o ochronę konsumentów powiatowy (miejski) rzecznik konsumentów może wytaczać powództwa na rzecz obywateli, a także wstępować, za zgodą powoda, do postępowania w tych sprawach w każdym jego stadium.

(Art. 63³ w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2011 r. Nr 233, poz. 1381)

[odpowiednie stosowanie]

Art. 63⁴. W sprawach, o których mowa w art. 63³, do powiatowego (miejskiego) rzecznika konsumentów stosuje się odpowiednio przepisy o prokuratorze.

Tytuł IIIc. Podmioty uprawnione do udziału w postępowaniu na podstawie odrębnych przepisów

(Tytuł IIIc dodany ustawą: Dz.U. z 2014 r. poz. 945)

[pogląd istotny dla sprawy]

Art. 63⁵. § 1. Jeżeli przepisy odrębne przyznają określonym podmiotom, które nie uczestniczą w sprawie, uprawnienie do przedstawiania sądowi istotnego dla sprawy poglądu, do podmiotów tych stosuje się odpowiednio przepis art. 63. Jednak na wniosek podmiotu uprawnionego sąd może zezwolić, aby pogląd został przedstawiony także ustnie na rozprawie.

§ 2. Na wniosek podmiotu uprawnionego sąd udostępnia akta sprawy w zakresie niezbędnym do przedstawienia poglądu.

(Art. 63⁵ dodany ustawą: Dz.U. z 2014 r. poz. 945)

Tytuł IV. Strony

Dział I. Zdolność sądowa i procesowa

[zdolność sądowa]

Art. 64. § 1. Każda osoba fizyczna i prawna ma zdolność występowania w procesie jako strona (zdolność sądowa).

§ 1¹. Zdolność sądową mają także jednostki organizacyjne niebędące osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną.

(Art. 64 § 1¹ dodany ustawą: Dz.U. z 2007 r. Nr 121, poz. 831)

§ 2.

(Art. 64 § 2 uchylony ustawą: Dz.U. z 2011 r. Nr 233, poz. 1381)

[zdolność procesowa]

Art. 65. § 1. Zdolność do czynności procesowych (zdolność procesową) mają osoby fizyczne posiadające pełną zdolność do czynności prawnych, osoby prawne oraz jednostki organizacyjne, o których mowa w art. 64 § 1¹.

(Art. 65 § 1 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2011 r. Nr 233, poz. 1381)

§ 2. Osoba fizyczna ograniczona w zdolności do czynności prawnych ma zdolność procesową w sprawach wynikających z czynności prawnych, których może dokonywać samodzielnie.

[czynności przez przedstawiciela ustawowego]

Art. 66. Osoba fizyczna niemająca zdolności procesowej może podejmować czynności procesowe tylko przez swego przedstawiciela ustawowego.

[czynności procesowe jednostek organizacyjnych]

Art. 67. § 1. Osoby prawne oraz jednostki organizacyjne, o których mowa w art. 64 § 1¹, dokonują czynności procesowych przez swoje organy albo przez osoby uprawnione do działania w ich imieniu.

(Art. 67 § 1 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2011 r. Nr 233, poz. 1381)

§ 1¹. W zakresie określonym odrębną ustawą za inne niż Skarb Państwa państwowe osoby prawne, osoby z udziałem Skarbu Państwa i osoby prawne z udziałem państwowych osób prawnych czynności procesowe może podejmować Prokuratoria Generalna Rzeczypospolitej Polskiej.

(Art. 67 § 1¹ w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2016 r. poz. 2261)

§ 2. Za Skarb Państwa podejmuje czynności procesowe organ państwowej jednostki organizacyjnej, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie, lub organ jednostki nadrzędnej. W zakresie określonym odrębną ustawą za Skarb Państwa czynności procesowe podejmuje Prokuratoria Generalna Rzeczypospolitej Polskiej.

(Art. 67 § 2 zd. 2 dodane ustawą: Dz.U. z 2005 r. Nr 169, poz. 1417)

(Art. 67 § 2 zdanie drugie w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2016 r. poz. 2261)

§ 3.

(Art. 67 § 3 uchylony ustawą: Dz.U. z 2005 r. Nr 169, poz. 1417)

[wykazanie podstawy umocowania]

Art. 68. § 1. Przedstawiciel ustawowy, organy oraz osoby wymienione w art. 67 mają obowiązek wykazać swoje umocowanie dokumentem przy pierwszej czynności procesowej.

(Art. 68 § 1 w związku z art. 67 w zakresie, w jakim dopuszcza ocenę prawidłowości procedury przedstawienia kandydatów na stanowisko Prezesa oraz Wiceprezesa TK przez Zgromadzenie Ogólne Sędziów TK i powołania ich przez Prezydenta RP, który prowadzi do wystawienia dokumentu, o którym stanowi ten przepis, został uznany za niezgodny z art. 194 ust. 2 w związku z art. 10 Konstytucji oraz z art. 144 ust. 3 pkt 21 w związku z art. 10 Konstytucji; wyrokiem TK z dnia 11 września 2017 r.;

K 10/17; Dz.U. z 2017 r. poz. 1727)

§ 2. Przepisu § 1 nie stosuje się, gdy stwierdzenie umocowania przez sąd jest możliwe na podstawie wykazu lub innego rejestru, do którego sąd ma dostęp drogą elektroniczną, a także gdy czynność procesowa jest dokonywana za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, w przypadku gdy przepis szczególny przewiduje, że czynności można dokonać wyłącznie za pośrednictwem tego systemu. Przedstawiciele ustawowy, organy oraz osoby wymienione w art. 67 mają jednak obowiązek wskazać podstawę swojego umocowania.

(Art. 68 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2015 r. poz. 1311)

Instanowienie kuratora

Art. 69. Sąd orzekający, na wniosek strony przeciwnej, ustanawia kuratora dla strony niemającej zdolności procesowej, która nie ma przedstawiciela ustawowego, dla strony będącej osobą prawną, gdy w jej organie zachodzą braki uniemożliwiające jej reprezentację, albo dla strony będącej jednostką organizacyjną, o której mowa w art. 64 § 1¹, gdy brak jest osób uprawnionych do jej reprezentowania. W toku postępowania sąd orzekający w uzasadnionych przypadkach może z urzędu ustanowić kuratora dla osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej, o której mowa w art. 64 § 1¹. Postanowienie może zapaść na posiedzeniu niejawnym.

§ 2. Sąd niezwłocznie zawiadamia właściwy sąd rejestrowy o ustanowieniu kuratora dla strony wpisanej do Krajowego Rejestru Sądowego.

§ 3. Kurator ustanowiony na podstawie § 1 jest umocowany do dokonywania wszystkich czynności łączących się ze sprawą.

§ 4. Po otrzymaniu zawiadomienia, o którym mowa w art. 603 § 5, sąd orzekający odwołuje kuratora ustanowionego na podstawie § 1. W miejsce odwołanego kuratora wstępuje kurator ustanowiony na podstawie art. 42 § 1 Kodeksu cywilnego. Czynności odwołanego kuratora pozostają w mocy.

§ 5. Czynności, o których mowa w § 1 i 4, mogą być wykonywane przez referendarza sądowego.

(Art. 69 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2018 r. poz. 398)

Braki w zdolności procesowej lub sądowej

Art. 70. § 1. Jeżeli braki w zakresie zdolności sądowej lub procesowej albo w składzie właściwych organów dają się uzupełnić, sąd wyznaczy w tym celu odpowiedni termin. W wypadkach, w których ustanowienie przedstawiciela ustawowego powinno nastąpić z urzędu, sąd zwraca się o to do właściwego sądu opiekuńczego.

§ 2. Sąd może dopuścić tymczasowo do czynności stronę niemającą zdolności sądowej lub procesowej albo osobę niemającą należytego

ustawowego umocowania, z zastrzeżeniem, że przed upływem wyznaczonego terminu braki będą uzupełnione, a czynności zatwierdzone przez powołaną do tego osobę.

[Skutki nieuzupełnienia braków w zakresie zdolności procesowej i sądowej]

Art. 71. Jeżeli braków powyższych nie można uzupełnić albo nie zostały one w wyznaczonym terminie uzupełnione, sąd zniesie postępowanie w zakresie, w jakim jest ono dotknięte brakami, i w miarę potrzeby wyda odpowiednie postanowienie.

Dział II. Współuczestnictwo w sporze

[współuczestnictwo materialne, formalne, konieczne]

Art. 72. § 1. Kilka osób może w jednej sprawie występować w roli powodów lub pozwanych, jeżeli przedmiot sporu stanowią:

- 1) prawa lub obowiązki im wspólne lub oparte na tej samej podstawie faktycznej i prawnej (współuczestnictwo materialne);
- 2) roszczenia lub zobowiązania jednego rodzaju, oparte na jednakowej podstawie faktycznej i prawnej, jeżeli ponadto właściwość sądu jest uzasadniona dla każdego z roszczeń lub zobowiązań z osobna, jako też dla wszystkich wspólnie (współuczestnictwo formalne).

§ 2. Jeżeli przeciwko kilku osobom sprawa może toczyć się tylko łącznie (współuczestnictwo konieczne), przepis paragrafu poprzedzającego stosuje się także do osób, których udział w sprawie uzasadniałby jej rozpoznanie w postępowaniu odrębnym.

(Art. 72 § 2 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 1990 r. Nr 55, poz. 318)

§ 3. Przepis § 2 stosuje się odpowiednio w wypadku współuczestnictwa materialnego, innego niż współuczestnictwo konieczne.

(Art. 72 § 3 dodany ustawą: Dz.U. z 1990 r. Nr 55, poz. 318)

[sposób działania współuczestników, współuczestnictwo jednolite]

Art. 73. § 1. Każdy współuczestnik działa w imieniu własnym.

§ 2. W wypadku jednak, gdy z istoty spornego stosunku prawnego lub z przepisu ustawy wynika, że wyrok dotyczyć ma niepodzielnie wszystkich współuczestników (współuczestnictwo jednolite), czynności procesowe współuczestników działających są skuteczne wobec niedziałających. Do zawarcia ugody, zrzeczenia się roszczenia albo uznania powództwa potrzeba zgody wszystkich współuczestników.

[samodzielność współuczestników w postępowaniu]

Art. 74. Każdy ze współuczestników sporu ma prawo samodzielnie popierać sprawę. Na posiedzenie sądowe wzywa się wszystkich tych współuczestników, co do których sprawa nie jest zakończona.

Dział III. Interwencja główna i uboczna

[interwencja główna]

Art. 75. Kto występuje z roszczeniem o rzecz lub prawo, o które sprawa toczy się pomiędzy innymi osobami, może aż do zamknięcia rozprawy w pierwszej instancji wytoczyć powództwo o tę rzecz lub prawo przeciwko obu stronom przed sąd, w którym toczy się sprawa (interwencja główna).

[interwencja uboczna]

Art. 76. Kto ma interes prawny w tym, aby sprawa została rozstrzygnięta na korzyść jednej ze stron, może w każdym stanie sprawy aż do zamknięcia rozprawy w drugiej instancji przystąpić do tej strony (interwencja uboczna).

[zgłoszenie interwencji ubocznej]

Art. 77. § 1. Wstąpienie swe do sprawy interwenient uboczny powinien zgłosić w piśmie, w którym poda, jaki ma interes prawny we wstąpieniu i do której ze stron przystępuje. Pismo to należy doręczyć obu stronom.

§ 2. Interwenient uboczny może ze wstąpieniem do sprawy połączyć dokonanie innej czynności procesowej.

[opozycja]

Art. 78. § 1. Każda ze stron może zgłosić opozycję przeciwko wstąpieniu interwenienta ubocznego, jednakże nie później niż przy rozpoczęciu najbliższej rozprawy.

§ 2. Sąd oddali opozycję po przeprowadzeniu co do niej rozprawy, jeżeli interwenient uprawdopodobni, że ma interes prawny we wstąpieniu do sprawy.

§ 3. Mimo wniesienia opozycji interwenient uboczny bierze udział w sprawie, dopóki orzeczenie uwzględniające opozycję nie stanie się prawomocne. W razie prawomocnego uwzględnienia opozycji czynności interwenienta ubocznego uważane będą za niebyłe.

[uprawnienia interwenienta]

Art. 79. Interwenient uboczny jest uprawniony do wszelkich czynności procesowych dopuszczalnych według stanu sprawy. Nie mogą one jednak pozostawać w sprzeczności z czynnościami i oświadczeniami strony, do której przystąpił.

[doreczanie pism i zawiadomień interwenientowi ubocznemu]

Art. 80. Interwenientowi ubocznemu należy od chwili jego wstąpienia do sprawy doręczać, tak jak stronie, zawiadomienia o terminach i posiedzeniach sądowych, jako też orzeczenia sądu.

[interwencja samoistna]

Art. 81. Jeżeli z istoty spornego stosunku prawnego lub z przepisu ustawy wynika, że wyrok w sprawie ma odnieść bezpośredni skutek prawny w stosunku między interwenientem a przeciwnikiem strony, do której interwenient przystąpił, do stanowiska interwenienta w procesie stosuje się odpowiednio przepisy o współuczestnictwie jednolitym.

[zakaz podniesienia przez interwenienta ubocznego zarzutu wadliwego postępowania]

Art. 82. Interwenient uboczny nie może w stosunku do strony, do której przystąpił, podnieść zarzutu, że sprawa została rozstrzygnięta błędnie albo że strona ta prowadziła proces wadliwie, chyba że stan sprawy w chwili przystąpienia interwenienta uniemożliwił mu korzystanie ze środków obrony albo że strona umyślnie lub przez niedbalstwo nie skorzystała ze środków, które nie były interwenientowi znane.

[wejście w miejsce strony przez interwenienta]

Art. 83. Za zgodą stron interwenient uboczny może wejść na miejsce strony, do której przystąpił.

Dział IV. Przypozwanie

[wezwanie do udziału w sprawie – przypozwanie]

Art. 84. § 1. Strona, której w razie niekorzystnego dla niej rozstrzygnięcia przysługiwałoby roszczenie względem osoby trzeciej albo przeciwko której osoba trzecia mogłaby wystąpić z roszczeniem, może zawiadomić taką osobę o toczącym się procesie i wezwać ją do wzięcia w nim udziału.

§ 2. W tym celu strona wnosi do sądu pismo procesowe wskazujące przyczynę wezwania i stan sprawy. Pismo to doręcza się niezwłocznie osobie trzeciej, która może zgłosić swe przystąpienie do strony jako interwenient uboczny.

[skutki przypozwania]

Art. 85. Skutki związane z interwencją uboczną określone w art. 82 powstają w stosunku do wezwanego, który nie zgłosił przystąpienia, z chwilą, w której przystąpienie było możliwe.

Dział V. Pełnomocnicy procesowi

[istota pełnomocnictwa]

Art. 86. Strony i ich organy lub przedstawiciele ustawowi mogą działać przed sądem osobiście lub przez pełnomocników.

Osoby mogące być pełnomocnikami

Art. 87. § 1. Pełnomocnikiem może być adwokat lub radca prawny, w sprawach własności przemysłowej także rzecznik patentowy, a w sprawach restrukturyzacji i upadłości także osoba posiadająca licencję doradcy restrukturyzacyjnego, a ponadto osoba sprawująca zarząd majątkiem lub interesami strony oraz osoba pozostająca ze stroną w stałym stosunku zlecenia, jeżeli przedmiot sprawy wchodzi w zakres tego zlecenia, współuczestnik sporu, jak również małżonek, rodzeństwo, zstępni lub wspólni strony oraz osoby pozostające ze stroną w stosunku przysposobienia.

(Art. 87 § 1 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2015 r. poz. 978; zm. ustawa: Dz.U. z 2015 r. poz. 1830)

§ 2. Pełnomocnikiem osoby prawnej lub przedsiębiorcy, w tym nieposiadającego osobowości prawnej, może być również pracownik tej jednostki albo jej organu nadzrędnego. Osoba prawna prowadząca, na podstawie odrębnych przepisów, obsługę prawną przedsiębiorcy, osoby prawnej lub innej jednostki organizacyjnej może udzielić pełnomocnictwa procesowego – w imieniu podmiotu, którego obsługę prawną prowadzi – adwokatowi lub radcy prawnemu, jeżeli została do tego upoważniona przez ten podmiot.

(Art. 87 § 1 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2004 r. Nr 48, poz. 554)

§ 3. W sprawach o ustalenie i zaprzeczenie pochodzenia dziecka i o roszczenia alimentacyjne pełnomocnikiem może być również przedstawiciel właściwego w sprawach z zakresu pomocy społecznej organu jednostki samorządu terytorialnego oraz organizacji społecznej, mającej na celu udzielanie pomocy rodzinie.

(Art. 87 § 3 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2008 r. Nr 220, poz. 1431)

§ 4. W sprawach związanych z prowadzeniem gospodarstwa rolnego pełnomocnikiem rolnika może być również przedstawiciel organizacji zrzeszającej rolników indywidualnych, której rolnik jest członkiem.

(Art. 87 § 4 dodany ustawą: Dz.U. z 1985 r. Nr 20, poz. 86)

§ 5. W sprawach związanych z ochroną praw konsumentów pełnomocnikiem może być przedstawiciel organizacji, do której zadań statutowych należy ochrona konsumentów.

(Art. 87 § 5 dodany ustawą: Dz.U. z 1985 r. Nr 20, poz. 86)

§ 6. W sprawach związanych z ochroną własności przemysłowej pełnomocnikiem twórcy projektu wynalazczego może być również przedstawiciel organizacji, do której zadań statutowych należą sprawy popierania własności przemysłowej i udzielania pomocy twórcom projektów wynalazczych.

(Art. 87 § 6 dodany ustawą: Dz.U. z 2001 r. Nr 49, poz. 508)

Iprium adwokacko-radcowski

Art. 87¹. § 1. W postępowaniu przed Sądem Najwyższym obowiązuje zastępstwo stron przez adwokatów lub radców prawnych, a w sprawach wła-

sności przemysłowej także przez rzeczników patentowych. Zastępstwo to dotyczy także czynności procesowych związanych z postępowaniem przed Sądem Najwyższym, podejmowanych przed sądem niższej instancji.

(Art. 87¹ § 1 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2015 r. poz. 1505)

§ 2. Przepisu § 1 nie stosuje się w postępowaniu o zwolnienie od kosztów sądowych oraz o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego oraz gdy stroną, jej organem, jej przedstawicielem ustawowym lub pełnomocnikiem jest sędzia, prokurator, notariusz albo profesor lub doktor habilitowany nauk prawnych, a także gdy stroną, jej organem lub jej przedstawicielem ustawowym jest adwokat, radca prawny lub radca Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej.

§ 3. Przepisu § 1 nie stosuje się także wtedy, gdy zastępstwo procesowe Skarbu Państwa albo państwowej osoby prawnej jest wykonywane przez Prokuraturę Generalną Rzeczypospolitej Polskiej.

(Art. 87¹ § 3 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2015 r. poz. 1635)

(Art. 87¹ § 2 i 3 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2016 r. poz. 2261)

[pełnomocnictwo ogólne i szczególne]

Art. 88. Pełnomocnictwo może być albo procesowe – bądź to ogólne, bądź do prowadzenia poszczególnych spraw – albo do niektórych tylko czynności procesowych.

[udokumentowanie pełnomocnictwa]

Art. 89. § 1. Pełnomocnik jest obowiązany przy pierwszej czynności procesowej dołączyć do akt sprawy pełnomocnictwo z podpisem mocodawcy lub wierzytelny odpis pełnomocnictwa wraz z odpisem dla strony przeciwnej. Adwokat, radca prawny, rzecznik patentowy, a także radca Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej mogą sami uwierzytelnić odpis udzielonego im pełnomocnictwa oraz odpisy innych dokumentów wykazujących ich umocowanie. Złożenie dokumentu wykazującego umocowanie lub jego uwierzytelnionego odpisu nie jest wymagane, jeżeli stwierdzenie przez sąd umocowania jest możliwe na podstawie wykazu lub innego rejestru, do którego sąd ma dostęp drogą elektroniczną.

(Art. 89 § 1 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2015 r. poz. 1311)

(Art. 89 § 1 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2016 r. poz. 2261)

§ 1¹. Przepisu § 1 nie stosuje się do czynności procesowej dokonanej za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, w przypadku gdy przepis szczególnie przewiduje, że czynności można dokonać wyłącznie za pośrednictwem tego systemu. W takim przypadku pełnomocnik powołuje się na pełnomocnictwo, wskazując jego zakres oraz okoliczności wymienione w art. 87.

(Art. 89 § 1¹ dodany ustawą: Dz.U. z 2015 r. poz. 1311)

§ 2. W toku sprawy pełnomocnictwo może być udzielone ustnie na posiedzeniu sądu przez oświadczenie złożone przez stronę i wciągnięte do protokołu.

§ 3.

(Art. 89 § 3 uchylony ustawą: Dz.U. z 2007 r. Nr 121, poz. 831)

[podpis za niemogącego się podpisać]

Art. 90. Za stronę, która nie może się podpisać, podpisuje pełnomocnictwo osoba przez nią upoważniona, z wymienieniem przyczyny, dla której strona sama się nie podpisała.

[zakres umocowania pełnomocnika]

Art. 91. Pełnomocnictwo procesowe obejmuje z samego prawa umocowanie do:

1) wszystkich łączących się ze sprawą czynności procesowych, nie wyłączając powództwa wzajemnego, skargi o wznowienie postępowania i postępowania wywołanego ich wniesieniem, jako też wniesieniem interwencji głównej przeciwko mocodawcy;

(Art. 91 pkt 1 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 1996 r. Nr 43, poz. 189)

2) wszelkich czynności dotyczących zabezpieczenia i egzekucji;

3) udzielenia dalszego pełnomocnictwa procesowego adwokatowi lub radcy prawnemu;

4) zawarcia ugody, zrzeczenia się roszczenia albo uznania powództwa, jeżeli czynności te nie zostały wyłączone w danym pełnomocnictwie;

5) odbioru kosztów procesu od strony przeciwnej.

[ocena zakresu umocowania]

Art. 92. Zakres, czas trwania i skutki umocowania szerszego niż pełnomocnictwo procesowe, jak również umocowanie do poszczególnych czynności procesowych, ocenia się według treści pełnomocnictwa oraz przepisów prawa cywilnego.

[odwoływanie oświadczeń pełnomocnika]

Art. 93. Mocodawca stawający jednocześnie z pełnomocnikiem może niezwłocznie prostować lub odwoływać oświadczenia pełnomocnika.

[wypowiedzenie pełnomocnictwa]

Art. 94. § 1. Wypowiedzenie pełnomocnictwa procesowego przez mocodawcę odnosi skutek prawny w stosunku do sądu z chwilą zawiadomienia go o tym, w stosunku zaś do przeciwnika i innych uczestników – z chwilą doręczenia im tego zawiadomienia przez sąd.

§ 2. Adwokat lub radca prawny, który wypowiedział pełnomocnictwo, obowiązany jest działać za stronę jeszcze przez dwa tygodnie, chyba że mocodawca zwolni go od tego obowiązku. Każdy inny pełnomocnik

powinien, mimo wypowiedzenia, działać za mocodawcę przez ten sam czas, jeżeli jest to konieczne do uchronienia mocodawcy od niekorzystnych skutków prawnych.

(Art. 94 § 2 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 1996 r. Nr 43, poz. 189)

[zwolnienie z obowiązku zastępstwa przez sąd]

Art. 95. Przepis artykułu poprzedzającego stosuje się odpowiednio do adwokata lub radcy prawnego ustanowionego przez sąd w przypadku zwolnienia go od obowiązku zastępowania strony w procesie.

(Art. 95 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2010 r. Nr 7, poz. 45)

[wygaśnięcie pełnomocnictwa]

Art. 96. W razie śmierci strony albo utraty przez nią zdolności sądowej pełnomocnictwo wygasa. Jednakże pełnomocnik procesowy działa aż do czasu zawieszenia postępowania.

[tymczasowe dopuszczenie osoby występującej bez pełnomocnictwa]

Art. 97. § 1. Po wniesieniu pozwu sąd może dopuścić tymczasowo do podjęcia naglącej czynności procesowej osobę niemogącą na razie przedstawić pełnomocnictwa. Zarządzenie to sąd może uzależnić od zabezpieczenia kosztów.

§ 2. Sąd wyznaczy równocześnie termin, w ciągu którego osoba działająca bez pełnomocnictwa powinna je złożyć albo przedstawić zatwierdzenie swej czynności przez stronę. Jeżeli termin upłynął bezskutecznie, sąd pominię czynności procesowe tej osoby. W tym wypadku przeciwnik może żądać od działającego bez umocowania zwrotu kosztów spowodowanych jego tymczasowym dopuszczeniem.

Tytuł V. Koszty procesu

Dział I. Zwrot kosztów procesu

[pojęcie kosztów procesu, niezbędne koszty procesu]

Art. 98. § 1. Strona przegrywająca sprawę obowiązana jest zwrócić przeciwnikowi na jego żądanie koszty niezbędne do celowego dochodzenia praw i celowej obrony (koszty procesu).

§ 2. Do niezbędnych kosztów procesu prowadzonego przez stronę osobie lub przez pełnomocnika, który nie jest adwokatem, radcą prawnym lub rzecznikiem patentowym, zalicza się poniesione przez nią koszty sądowe, koszty przejazdów do sądu strony lub jej pełnomocnika oraz równowartość zarobku utraconego wskutek stawiennictwa w sądzie. Suma kosztów przejazdów i równowartość utraconego zarobku nie może przekraczać wynagrodzenia jednego adwokata wykonującego zawód w siedzibie sądu procesowego.

(Art. 98 § 2 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2007 r. Nr 121, poz. 831)

§ 3. Do niezbędnych kosztów procesu strony reprezentowanej przez adwokata zalicza się wynagrodzenie, jednak nie wyższe niż stawki opłat określone w odrębnych przepisach i wydatki jednego adwokata, koszty sądowe oraz koszty nakazanego przez sąd osobistego stawiennictwa strony.

(Art. 98 § 3 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 1997 r. Nr 75, poz. 471)

§ 4. Wysokość kosztów sądowych, zasady zwrotu utraconego zarobku lub dochodu oraz kosztów stawiennictwa strony w sądzie, a także wynagrodzenie adwokata, radcy prawnego i rzecznika patentowego regulują odrębne przepisy.

(Art. 98 § 4 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2007 r. Nr 121, poz. 831)

!koszty mediacji!

Art. 98¹. § 1. Do niezbędnych kosztów procesu zalicza się koszty mediacji prowadzonej na skutek skierowania przez sąd.

§ 2. Jeżeli postępowanie cywilne zostało wszczęte w ciągu trzech miesięcy od dnia zakończenia mediacji, która nie została zakończona ugodą albo w ciągu trzech miesięcy od dnia uprawomocnienia się postanowienia o odmowie zatwierdzenia ugody przez sąd, do niezbędnych kosztów procesu zalicza się także koszty mediacji w wysokości nieprzekraczającej czwartej części opłaty.

(Art. 98¹ § 2 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2007 r. nr 121, poz. 831)

§ 3. Do określenia kosztów mediacji stosuje się odpowiednio art. 98 § 2 i 3.

§ 4. Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, wysokość wynagrodzenia mediatora, w tym stałego mediatora, za prowadzenie postępowania mediacyjnego wszczętego na podstawie skierowania sądu i wydatki mediatora, w tym stałego mediatora, podlegające zwrotowi, biorąc pod uwagę rodzaj sprawy i wartość przedmiotu sporu oraz sprawny przebieg postępowania mediacyjnego, a także niezbędne wydatki związane z prowadzeniem mediacji.

(Art. 98¹ § 4 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2015 r. poz. 1595)

!odesłanie!

Art. 99. Stronom reprezentowanym przez radcę prawnego, rzecznika patentowego lub Prokuratorię Generalną Rzeczypospolitej Polskiej zwraca się koszty w wysokości należnej według przepisów o wynagrodzeniu adwokata.

(Art. 99 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2016 r. poz. 2261)

!wzajemne zniesienie, stosunkowe rozdzielenie!

Art. 100. W razie częściowego tylko uwzględnienia żądań koszty będą wzajemnie zniesione lub stosunkowo rozdzielone. Sąd może jednak włożyć na jedną ze stron obowiązek zwrotu wszystkich kosztów, jeżeli jej przeciwnik

uległ tylko co do nieznaczej części swego żądania albo gdy określenie należnej mu sumy zależało od wzajemnego obrachunku lub oceny sądu.

[zwrot kosztów pozwanemu]

Art. 101. Zwrot kosztów należy się pozwanemu pomimo uwzględnienia powództwa, jeżeli nie dał powodu do wytoczenia sprawy i uznał przy pierwszej czynności procesowej żądanie pozwu.

[zasada słuszności]

Art. 102. W wypadkach szczególnie uzasadnionych sąd może zasądzić od strony przegrywającej tylko część kosztów albo nie obciążać jej w ogóle kosztami.

[zasada zawinienia]

Art. 103. § 1. Niezależnie od wyniku sprawy sąd może włożyć na stronę lub interwenienta obowiązek zwrotu kosztów, wywołanych ich niesumiernym lub oczywiście niewłaściwym postępowaniem.

§ 2. Przepis § 1 dotyczy zwłaszcza kosztów powstałych wskutek uchylecia się od wyjaśnień lub złożenia wyjaśnień niezgodnych z prawdą, zatajenia lub opóźnionego powołania dowodów, a także oczywiście nieuzasadnionej odmowy poddania się mediacji.

(Art. 103 § 2 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2015 r. poz. 1595)

[zniesienie kosztów przy ugodzie]

Art. 104. Koszty procesu, w którym zawarto ugodę, znosi się wzajemnie, jeżeli strony nie postanowiły inaczej.

[zniesienie kosztów mediacji]

Art. 104¹. Koszty mediacji prowadzonej na skutek skierowania przez sąd i zakończonej ugodą znosi się wzajemnie, jeżeli strony nie postanowiły inaczej.

(Art. 104¹ dodany ustawą: Dz.U. z 2005 r. Nr 172, poz. 1438)

[rozliczenie kosztów przy współuczestnictwie]

Art. 105. § 1. Współuczestnicy sporu zwracają koszty procesu w częściach równych. Sąd może jednak nakazać zwrot kosztów odpowiednio do udziału każdego ze współuczestników w sprawie, jeżeli pod tym względem zachodzą znaczne różnice.

§ 2. Na współuczestników sporu odpowiadających solidarnie co do istoty sprawy sąd włoży solidarny obowiązek zwrotu kosztów. Za koszty wynikłe z czynności procesowych, podjętych przez poszczególnych współuczestników wyłącznie we własnym interesie, inni współuczestnicy nie odpowiadają.

[koszty związane z uczestnictwem prokuratora]

Art. 106. Udział prokuratora w sprawie nie uzasadnia zasądzenia zwrotu kosztów na rzecz Skarbu Państwa ani od Skarbu Państwa.

[koszty związane z interwenientem ubocznym]

Art. 107. Interwenient uboczny, do którego nie mają zastosowania przepisy o współuczestnictwie jednolitym, nie zwraca kosztów przeciwnikowi strony, do której przystąpił. Sąd może jednak przyznać od interwenienta na rzecz wygrywającego sprawę przeciwnika strony, do której interwenient przystąpił, zwrot kosztów wywołanych samoistnymi czynnościami procesowymi interwenienta. Sąd może także przyznać interwenientowi koszty interwencji od przeciwnika obowiązującego do zwrotu kosztów.

[rozstrzygnięcie o kosztach]

Art. 108. § 1. Sąd rozstrzyga o kosztach w każdym orzeczeniu kończącym sprawę w instancji. Sąd może jednak rozstrzygnąć jedynie o zasadach poniesienia przez strony kosztów procesu, pozostawiając szczegółowe wyliczenie referendarzowi sądowemu; w tej sytuacji, po uprawomocnieniu się orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, referendarz sądowy w sądzie pierwszej instancji wydaje postanowienie, w którym dokonuje szczegółowego wyliczenia kosztów obciążających strony.

(Art. 108 § 1 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2005 r. Nr 167, poz. 1398)

§ 2. Sąd drugiej instancji, uchylając zaskarżone orzeczenie i przekazując sprawę sądowi pierwszej instancji do rozpoznania, pozostawia temu sądowi rozstrzygnięcie o kosztach instancji odwoławczej.

(Art. 108 § 2 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 1996 r. Nr 43, poz. 189)

[orzeczenie uzupełniające o kosztach]

Art. 108¹. Jeżeli w toku postępowania sąd nie orzekł o obowiązku poniesienia kosztów sądowych lub orzeczeniem nie objął całej kwoty należnej z tego tytułu, postanowienie w tym przedmiocie wydaje na posiedzeniu niejawnym sąd, przed którym sprawa toczyła się w pierwszej instancji.

(Art. 108¹ w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2006 r. Nr 235, poz. 1699)

[wygaśnięcie roszczenia o zwrot kosztów]

Art. 109. § 1. Roszczenie o zwrot kosztów wygasa, jeśli strona najpóźniej przed zamknięciem rozprawy bezpośrednio poprzedzającej wydanie orzeczenia nie złoży sądowi spisu kosztów albo nie zgłosi wniosku o przyznanie kosztów według norm przepisanych. Jednakże o kosztach należnych stronie działającej bez adwokata, radcy prawnego lub rzecznika patentowego sąd orzeka z urzędu.

(Art. 109 § 1 w oznaczeniu wprowadzonym ustawą: Dz.U. z 2005 r. Nr 167, poz. 1398)

§ 2. Orzekając o wysokości przyznanych stronie kosztów procesu, sąd

bierze pod uwagę celowość poniesionych kosztów oraz niezbędność ich poniesienia z uwagi na charakter sprawy. Przy ustalaniu wysokości kosztów poniesionych przez stronę reprezentowaną przez pełnomocnika będącego adwokatem, radcą prawnym lub rzecznikiem patentowym, sąd bierze pod uwagę niezbędny nakład pracy pełnomocnika oraz czynności podjęte przez niego w sprawie, w tym czynności podjęte w celu polubownego rozwiązania sporu, również przed wniesieniem pozwu, a także charakter sprawy i wkład pełnomocnika w przyczynienie się do jej wyjaśnienia i rozstrzygnięcia.

(Art. 109 § 2 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2015 r. poz. 1595)

Łzasądzenie kosztów od innych uczestników postępowania

Art. 110. Sąd może zasądzić od świadka, biegłego, pełnomocnika lub przedstawiciela ustawowego – po ich wysłuchaniu – zwrot kosztów wywołanych ich rażąco winą. Postanowienie sądu może zapaść na posiedzeniu niejawnym.

Dział II. Pomoc prawna z urzędu

(Tytuł działu II w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2005 r. Nr 167, poz. 1398)

Art. 111-116.

(Art. 111-116 uchylone ustawą: Dz.U. z 2005 r. Nr 167, poz. 1398)

Adwokat lub radca prawny dla strony zwolnionej od kosztów

Art. 117. § 1. Strona zwolniona przez sąd od kosztów sądowych w całości lub części, może domagać się ustanowienia adwokata lub radcy prawnego.

§ 2. Osoba fizyczna, niezwolniona przez sąd od kosztów sądowych, może się domagać ustanowienia adwokata lub radcy prawnego, jeżeli złoży oświadczenie, z którego wynika, że nie jest w stanie ponieść kosztów wynagrodzenia adwokata lub radcy prawnego bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny.

§ 3. Osoba prawna lub inna jednostka organizacyjna, której ustawa przyznaje zdolność sądową, niezwolniona przez sąd od kosztów sądowych, może się domagać ustanowienia adwokata lub radcy prawnego, jeżeli wykaże, że nie ma dostatecznych środków na poniesienie kosztów wynagrodzenia adwokata lub radcy prawnego.

§ 4. Wniosek o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego strona zgłasza wraz z wnioskiem o zwolnienie od kosztów sądowych lub osobno, na piśmie lub ustnie do protokołu, w sądzie, w którym sprawa ma być wytoczona lub już się toczy. Osoba fizyczna, która nie ma miejsca zamieszkania w siedzibie tego sądu, może złożyć wniosek o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego w sądzie rejonowym właściwym ze

względem na miejsce swego zamieszkania, który niezwłocznie przesyła ten wniosek sądowi właściwemu.

§ 5. Sąd uwzględni wniosek, jeżeli udział adwokata lub radcy prawnego w sprawie uzna za potrzebny. Podstawą oddalenia wniosku nie może być skorzystanie przez osobę fizyczną z nieodpłatnej pomocy prawnej lub nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego, o których mowa w ustawie z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim oraz edukacji prawnej (Dz.U. z 2017 r. poz. 2030 oraz z 2018 r. poz. 1467).

(Art. 117 § 5 zdanie drugie dodane ustawą: Dz.U. z 2018 r. poz. 1467)

§ 6. Wniosek o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego, zgłoszony po raz pierwszy w postępowaniu apelacyjnym, kasacyjnym lub postępowaniu ze skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, sąd przekazuje do rozpoznania sądowi pierwszej instancji, chyba że uzna wniosek za uzasadniony.

(Art. 117 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2010 r. Nr 7, poz. 45)

!oświadczenie o stanie majątkowym!

Art. 117¹. § 1. Osoba fizyczna dołącza do wniosku o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego oświadczenie obejmujące szczegółowe dane o swoim stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania. Oświadczenie sporządza się według ustalonego wzoru. Jeżeli wniosek o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego składany jest łącznie z wnioskiem o zwolnienie od kosztów sądowych, osoba fizyczna dołącza tylko jedno oświadczenie.

§ 2. Sąd może odebrać od osoby fizycznej przyrzeczenie o treści: „Świadomy znaczenia mych słów i odpowiedzialności przed prawem zapewniam, że złożone przeze mnie oświadczenie o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania jest prawdziwe i rzetelne”. Przed odebraniem przyrzeczenia poucza się stronę ubiegającą się o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego o treści art. 120 § 4.

§ 3. Wniosek o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego złożony przez stronę reprezentowaną przez adwokata lub radcę prawnego bez dołączenia oświadczenia, o którym mowa w § 1, przewodniczący zwraca bez wzywania do uzupełnienia braków.

§ 4. W razie złożenia wniosku ustnie do protokołu, oświadczenie, o którym mowa w § 1, może być złożone także do protokołu.

§ 5. Przepisów § 1-4 nie stosuje się, jeżeli wniosek składa strona, o której mowa w art. 117 § 1.

§ 6. Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, wzór

oświadczenia o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania, o którym mowa w § 1, a także sposób udostępniania osobom fizycznym wzoru druków tych oświadczeń, mając na względzie umożliwienie stronie złożenia jednego oświadczenia w razie składania wniosku o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego wraz z wnioskiem o zwolnienie od kosztów sądowych i komunikatywność niezbędnych pouczeń dla stron co do sposobu wypełnienia, skutków niezłożenia oraz złożenia nieprawdziwego oświadczenia.

(Art. 117¹ dodany ustawą: Dz.U. z 2010 r. Nr 7, poz. 45)

[ponowny wniosek o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego z urzędu]

Art. 117². § 1. W razie oddalenia wniosku o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego strona nie może ponownie domagać się ustanowienia adwokata lub radcy prawnego, powołując się na te same okoliczności, które stanowiły uzasadnienie oddalonego wniosku.

§ 2. Ponowny wniosek o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego, oparty na tych samych okolicznościach, podlega odrzuceniu. Na postanowienie o odrzuceniu wniosku nie przysługuje zażalenie.

(Art. 117² dodany ustawą: Dz.U. z 2010 r. Nr 7, poz. 45)

[wyznaczenie adwokata lub radcy prawnego]

Art. 117³. § 1. O wyznaczenie adwokata lub radcy prawnego sąd zwraca się do właściwej okręgowej rady adwokackiej lub rady okręgowej izby radców prawnych.

§ 2. Właściwa okręgowa rada adwokacka lub rada okręgowej izby radców prawnych, wyznacza adwokata lub radcę prawnego niezwłocznie, nie później jednak niż w terminie dwóch tygodni, zawiadamiając o tym sąd. W zawiadomieniu właściwa okręgowa rada adwokacka lub rada okręgowej izby radców prawnych wskazuje imię i nazwisko wyznaczonego adwokata lub radcy prawnego oraz jego adres do doręczeń.

§ 3. Jeżeli strona we wniosku wskazała adwokata lub radcę prawnego, właściwa okręgowa rada adwokacka lub rada okręgowej izby radców prawnych, w miarę możliwości i w porozumieniu ze wskazanym adwokatem lub radcą prawnym, wyznaczy adwokata lub radcę prawnego wskazanego przez stronę.

(Art. 117³ dodany ustawą: Dz.U. z 2010 r. Nr 7, poz. 45)

[zakres umocowania adwokata lub radcy prawnego z urzędu]

Art. 118. § 1. Ustanowienie adwokata lub radcy prawnego przez sąd jest równoznaczne z udzieleniem pełnomocnictwa procesowego.

§ 2. Adwokat lub radca prawny ustanowiony przez sąd jest obowiązany

zastępować stronę do prawomocnego zakończenia postępowania, chyba że z postanowienia sądu wynika, iż obowiązek zastępowania strony ustaje wcześniej.

§ 3. Z ważnych przyczyn adwokat lub radca prawny może wnosić o zwolnienie od obowiązku zastępowania strony w procesie. Sąd, zwalniając adwokata lub radcę prawnego, zwraca się jednocześnie do właściwej okręgowej rady adwokackiej lub rady okręgowej izby radców prawnych o wyznaczenie innego adwokata lub radcy prawnego. Przepis art. 117³ § 2 stosuje się odpowiednio.

§ 4. Jeżeli adwokat lub radca prawny ustanowiony przez sąd ma podjąć czynności poza siedzibą sądu orzekającego, sąd, na uzasadniony wniosek ustanowionego adwokata lub radcy prawnego, zwróci się w razie potrzeby do właściwej okręgowej rady adwokackiej lub rady okręgowej izby radców prawnych o wyznaczenie adwokata lub radcy prawnego z innej miejscowości. Przepis art. 117³ § 2 stosuje się odpowiednio.

§ 5. Jeżeli adwokat lub radca prawny ustanowiony w związku z postępowaniem kasacyjnym lub postępowaniem ze skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, nie stwierdza podstaw do wniesienia skargi, jest obowiązany niezwłocznie zawiadomić na piśmie o tym stronę oraz sąd, nie później niż w terminie dwóch tygodni od dnia zawiadomienia go o wyznaczeniu. Do zawiadomienia adwokat lub radca prawny dołącza sporządzoną przez siebie opinię o braku podstaw do wniesienia skargi. Opinia nie jest załączana do akt sprawy i nie jest doręczana stronie przeciwnej.

§ 6. Jeżeli opinia, o której mowa w § 5, nie została sporządzona z zachowaniem zasad należytej staranności, sąd zawiadamia o tym właściwy organ samorządu zawodowego, do którego należy adwokat lub radca prawny. W takim przypadku właściwa okręgowa rada adwokacka lub rada okręgowej izby radców prawnych wyznaczy innego adwokata lub radcę prawnego. Przepis art. 117³ § 2 stosuje się odpowiednio.

(Art. 118 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2010 r. Nr 7, poz. 45)

[wygaśnięcie ustanowienia adwokata lub radcy prawnego z urzędu]

Art. 119. Ustanowienie adwokata lub radcy prawnego wygasa ze śmiercią strony, która je uzyskała. Jednakże na zasadzie tego ustanowienia adwokat lub radca prawny strony podejmuje czynności niecierpiące zwłoki.

(Art. 119 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2010 r. Nr 7, poz. 45)

[badanie stanu majątkowego strony domagającej się pomocy prawnej z urzędu]

Art. 119¹. Sąd może zarządzić stosowne dochodzenie, jeżeli na podstawie okoliczności sprawy lub oświadczeń strony przeciwnej powziął wątpliwości co do rzeczywistego stanu majątkowego strony domagają-

cej się ustanowienia lub zastępowanej przez ustanowionego adwokata lub radcę prawnego.

(Art. 119¹ dodany ustawą: Dz.U. z 2010 r. Nr 7, poz. 45)

[cofnięcie ustanowienia adwokata lub radcy prawnego przez sąd]

Art. 120. § 1. Sąd cofnie ustanowienie adwokata lub radcy prawnego, jeżeli okaże się, że okoliczności, na których podstawie je przyznano, nie istniały lub przestały istnieć.

§ 2. W wypadkach, o których mowa w § 1, strona obowiązana jest uiścić wynagrodzenie adwokata lub radcy prawnego dla niej ustanowionego.

§ 3. Ponadto, w wypadku gdy okoliczności, na podstawie których przyznano ustanowienie adwokata lub radcy prawnego, przestały istnieć, sąd może obciążyć stronę tym obowiązkiem tylko częściowo, stosownie do zmiany, jaka nastąpiła w jej stosunkach.

§ 4. Stronę, która uzyskała ustanowienie adwokata lub radcy prawnego na podstawie podania świadomie nieprawdziwych okoliczności, sąd skazuje na grzywnę, niezależnie od jej obowiązku uiszczenia wynagrodzenia adwokata lub radcy prawnego.

(Art. 120 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U.z 2005 r. Nr 167, poz. 1398)

Art. 121.

(Art. 121 uchylony ustawą: Dz.U. z 2007 r. Nr 121, poz. 831)

[wynagrodzenie adwokata lub radcy prawnego ustanowionego przez sąd]

Art. 122. § 1. Adwokat lub radca prawny ustanowiony zgodnie z przepisami niniejszego działu ma prawo – z wyłączeniem strony – ściągnąć sumę należną mu tytułem wynagrodzenia i zwrotu wydatków z kosztów zasądzonych na rzecz tej strony od przeciwnika. Przeciwnik nie może czynić żadnych potrąceń, z wyjątkiem kosztów nawzajem mu przyznanych od strony korzystającej z pomocy prawnej z urzędu.

§ 2. Na kosztach, przypadających od przeciwnika strony korzystającej z pomocy prawnej z urzędu, należności adwokata lub radcy prawnego ustanowionego według przepisów poprzedzających przysługuje pierwszeństwo przed roszczeniami osób trzecich.

(Art. 122 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2010 r. Nr 7, poz. 45)

[postanowienia sądu o ustanowieniu, odmowie i cofnięciu ustanowienia adwokata lub radcy prawnego]

Art. 123. § 1. Postanowienia, o których mowa w dziale niniejszym sąd może wydać na posiedzeniu niejawnym. Postanowienia doręcza się tylko stronie, która złożyła wniosek o ustanowienie dla niej adwokata lub radcy prawnego.

(Art. 123 § 1 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2010 r. Nr 7, poz. 45)

§ 2. Postanowienie o ustanowieniu albo odmowie ustanowienia adwokata lub radcy prawnego może wydać także referendarz sądowy.

(Art. 123 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2006 r. Nr 235, poz. 1699)

[wpływ wniosku o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego na terminy do zaskarżania orzeczeń]

Art. 124. § 1. Zgłoszenie wniosku o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego, jak również wniesienie środka odwoławczego od odmowy ich ustanowienia nie wstrzymuje biegu toczącego się postępowania, chyba że chodzi o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego dla powoda na skutek wniosku zgłoszonego w pozwie lub przed wytoczeniem powództwa. Sąd może jednak wstrzymać rozpoznanie sprawy aż do prawomocnego rozstrzygnięcia wniosku i w związku z tym nie wyznaczać rozprawy, a wyznaczoną rozprawę odwołać lub odroczyć.

§ 2. W razie ustanowienia adwokata lub radcy prawnego na wniosek zgłoszony przed upływem terminu do wniesienia zażalenia, dla którego sporządzenia ustawa wymaga zastępstwa prawnego przez adwokata lub radcę prawnego, sąd doręcza ustanowionemu adwokatowi lub radcy prawnemu odpis postanowienia z urzędu, a termin do wniesienia zażalenia na postanowienie biegnie od dnia jego doręczenia pełnomocnikowi. Jeżeli strona prawidłowo zażądała doręczenia postanowienia z uzasadnieniem, odpis postanowienia doręcza się pełnomocnikowi z uzasadnieniem.

§ 3. W razie ustanowienia adwokata lub radcy prawnego na wniosek zgłoszony przed upływem terminu do wniesienia skargi kasacyjnej przez stronę, która prawidłowo zażądała doręczenia orzeczenia z uzasadnieniem, sąd doręcza ustanowionemu adwokatowi lub radcy prawnemu orzeczenie z uzasadnieniem z urzędu, a termin do wniesienia skargi kasacyjnej biegnie od dnia doręczenia pełnomocnikowi orzeczenia z uzasadnieniem.

§ 4. W razie oddalenia wniosku o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego, zgłoszonego w przypadkach, o których mowa w § 2 lub § 3, termin do wniesienia środka zaskarżenia biegnie od dnia doręczenia stronie postanowienia, a jeżeli postanowienie zostało wydane na posiedzeniu jawnym – od dnia jego ogłoszenia. Jeżeli jednak strona wniosła zażalenie w przepisany terminie, termin do złożenia środka zaskarżenia biegnie od dnia doręczenia stronie postanowienia oddalającego zażalenie, a jeżeli postanowienie sądu drugiej instancji zostało wydane na posiedzeniu jawnym – od dnia jego ogłoszenia.

§ 5. Ponowny wniosek o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego, oparty na tych samych okolicznościach, nie ma wpływu na bieg terminu do wniesienia środka zaskarżenia.

(Art. 124 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2010 r. Nr 7, poz. 45)

Tytuł VI. Postępowanie

Dział I. Przepisy ogólne o czynnościach procesowych

Rozdział 1. Pisma procesowe

[pojęcie pisma procesowego, sposoby wnoszenia]

Art. 125. § 1. Pisma procesowe obejmują wnioski i oświadczenia stron składane poza rozprawą.

(Art. 125 § 1 w oznaczeniu wprowadzonym ustawą: Dz.U. z 2000 r. Nr 48, poz. 554)

§ 2. Jeżeli przepis szczególny tak stanowi, pisma procesowe wnosi się na urzędowych formularzach.

(Art. 125 § 2 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2011 r. Nr 233, poz. 1381)

§ 2¹. Jeżeli przepis szczególny tak stanowi albo dokonano wyboru wnoszenia pism procesowych za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, pisma procesowe w tej sprawie wnosi się wyłącznie za pośrednictwem systemu teleinformatycznego. Pisma niewniesione za pośrednictwem systemu teleinformatycznego nie wywołują skutków prawnych, jakie ustawa wiąże z wniesieniem pisma do sądu, o czym sąd poucza wnoszące pismo.

(Art. 125 § 2¹ w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2015 r. poz. 1311)

§ 2². W przypadku niewniesienia pisma za pośrednictwem systemu teleinformatycznego przewodniczący zawiadamia wnoszące pismo o bezskuteczności czynności.

§ 2³. Jeżeli z przyczyn technicznych leżących po stronie sądu nie jest możliwe wniesienie pisma za pośrednictwem systemu teleinformatycznego w wymaganym terminie, stosuje się przepisy art. 168-172.

§ 2⁴. Oświadczenie o wyborze lub rezygnacji z wyboru wnoszenia pism procesowych za pośrednictwem systemu teleinformatycznego składa się za pośrednictwem tego systemu. Oświadczenie to jest wiążące tylko w stosunku do osoby, która je złożyła.

(Art. 125 § 2²-2⁴ dodane ustawą: Dz.U. z 2015 r. poz. 1311)

§ 3. Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, wzory i sposób udostępniania stronom urzędowych formularzy, o których mowa w § 2, odpowiadających wymaganiom przewidzianym dla pism procesowych, szczególnym wymaganiom postępowania, w którym mają

być stosowane, oraz zawierających niezbędne pouczenia dla stron, co do sposobu ich wypełniania, wnoszenia i skutków niedostosowania pisma do tych wymagań, uwzględniając, że urzędowe formularze powinny być udostępniane w siedzibach sądów oraz bezpłatnie w sieci Internet w formie pozwalającej na dogodną edycję treści formularza.

(Art. 125 § 3 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2011 r. Nr 233, poz. 1381)

§ 3¹. Minister Sprawiedliwości w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw informatyzacji określi, w drodze rozporządzenia, sposób wnoszenia pism procesowych za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, mając na względzie skuteczność wnoszenia pism, szczególne wymagania postępowań obsługiwanych przez ten system oraz ochronę praw osób wnoszących pisma.

(Art. 125 § 3¹ w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2015 r. poz. 218 ze zmianami)

§ 4.

(Art. 125 § 4 uchylony ustawą: Dz.U. z 2011 r. Nr 233, poz. 1381)

Forma pisma procesowego

Art. 126. § 1. Każde pismo procesowe powinno zawierać:

- 1) oznaczenie sądu, do którego jest skierowane, imię i nazwisko lub nazwę stron, ich przedstawicieli ustawowych i pełnomocników;
- 2) oznaczenie rodzaju pisma;
- 3) osnovę wniosku lub oświadczenia oraz dowody na poparcie przytoczonych okoliczności;
- 4) podpis strony albo jej przedstawiciela ustawowego lub pełnomocnika;
- 5) wymienienie załączników.

§ 2. Gdy pismo procesowe jest pierwszym pismem w sprawie, powinno ponadto zawierać oznaczenie przedmiotu sporu oraz:

- 1) oznaczenie miejsca zamieszkania lub siedziby i adresu stron albo, w przypadku gdy strona jest przedsiębiorcą wpisanym do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej – adres do korespondencji wpisany do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej,

(Art. 126 w § 2 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2018 r. poz. 650)

- 1¹) oznaczenie miejsca zamieszkania lub siedziby i adresu przedstawicieli ustawowych i pełnomocników stron,

(Art. 126 § 2 pkt 1¹ dodany ustawą: Dz.U. z 2018 r. poz. 650)

- 2) numer Powszechnego Elektronicznego Systemu Ewidencji Ludności (PESEL) lub numer identyfikacji podatkowej (NIP) powoda będącego osobą fizyczną, jeżeli jest on obowiązany do jego posiadania lub posiada go nie mając takiego obowiązku lub
- 3) numer w Krajowym Rejestrze Sądowym, a w przypadku jego braku –

numer w innym właściwym rejestrze, ewidencji lub NIP powoda niebędącego osobą fizyczną, który nie ma obowiązku wpisu we właściwym rejestrze lub ewidencji, jeżeli jest on obowiązany do jego posiadania.

(Art. 126 § 2 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2013 r. poz. 654)

§ 2¹. Dalsze pisma procesowe, poza elementami określonymi w § 1, powinny zawierać sygnaturę akt.

(Art. 126 § 2¹ dodany ustawą: Dz.U. z 2013 r. poz. 654)

§ 3. Do pisma należy dołączyć pełnomocnictwo albo uwierzytelniony odpis pełnomocnictwa, jeżeli pismo wnosi pełnomocnik, który wcześniej nie złożył pełnomocnictwa. Jeżeli pełnomocnik dokonał wyboru wnoszenia pism za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, uwierzytelniony odpis pełnomocnictwa wnosi się za pośrednictwem tego systemu.

(Art. 126 § 3 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2015 r. poz. 1311)

§ 3¹. Przepisu § 3 nie stosuje się do pism wnoszonych w elektronicznym postępowaniu upominawczym.

(Art. 126 § 3¹ dodany ustawą: Dz.U. z 2009 r. Nr 26, poz. 156)

§ 4. Za stronę, która nie może się podpisać, podpisuje pismo osoba przez nią upoważniona, z wymienieniem przyczyny, dla której strona sama się nie podpisała.

§ 5. Pismo procesowe wniesione za pośrednictwem systemu teleinformatycznego opatruje się kwalifikowanym podpisem elektronicznym albo podpisem zaufanym.

(Art. 126 § 5 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2018 r. poz. 1544)

§ 6. Minister Sprawiedliwości w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw informatyzacji określi, w drodze rozporządzenia, tryb zakładania i udostępniania konta w systemie teleinformatycznym, za pomocą którego można wnosić pisma procesowe, z uwzględnieniem sprawności postępowania, ochrony praw stron postępowania oraz możliwości składania jednorazowo wielu pism.

(Art. 126 § 5 i 6 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2015 r. poz. 218 ze zmianami)

[wymóg oznaczenia wartości przedmiotu sporu]

Art. 126¹. § 1. W każdym piśmie należy podać wartość przedmiotu sporu lub wartość przedmiotu zaskarżenia, jeżeli od tej wartości zależy właściwość rzeczowa sądu, wysokość opłaty lub dopuszczalność środka odwoławczego, a przedmiotem sprawy nie jest oznaczona kwota pieniężna.

§ 2. Pisma dotyczące części przedmiotu sporu lub zaskarżenia podlegają opłacie tylko w stosunku do wartości tej części.

§ 3. Wartości przedmiotu sporu lub zaskarżenia podaje się w złotych,

zaokrąglając w górę do pełnego złotego.

[wymóg uiszczenia opłaty]

Art. 126². § 1. Sąd nie podejmie żadnej czynności na skutek pisma, od którego nie została uiszczona należna opłata.

§ 2. Nie żąda się opłaty od pisma, jeżeli już z jego treści wynika, że podlega ono odrzuceniu.

(Art. 126¹ i 126² dodane ustawą: Dz.U. z 2005 r. Nr 167, poz. 1398)

[pisma przygotowawcze]

Art. 127. W pismach procesowych mających na celu przygotowanie rozprawy (pisma przygotowawcze) należy podać zwięźle stan sprawy, wypowiedzieć się co do twierdzeń strony przeciwnej i dowodów przez nią powołanych, wreszcie wskazać dowody, które mają być przedstawione na rozprawie, lub je załączyć. W pismach przygotowawczych strony mogą wskazywać podstawy prawne swoich żądań lub wniosków.

(Art. 127 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2011 r. Nr 233, poz. 1381)

[odpisy pisma procesowego, załączniki]

Art. 128. § 1. Do pisma procesowego należy dołączyć jego odpisy i odpisy załączników dla doręczenia ich uczestniczącym w sprawie osobom, a ponadto, jeżeli w sądzie nie złożono załączników w oryginale, po jednym odpisie każdego załącznika do akt sądowych.

§ 2. Do pisma procesowego wnoszonego za pośrednictwem systemu teleinformatycznego dołącza się poświadczony elektronicznie odpis załączników.

(Art. 128 § 2 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2015 r. poz. 1311)

[oryginał, odpis dokumentu]

Art. 129. § 1. Strona powołująca się w piśmie na dokument obowiązana jest na żądanie przeciwnika złożyć oryginał dokumentu w sądzie jeszcze przed rozprawą.

§ 2. Zamiast oryginału dokumentu strona może złożyć odpis dokumentu, jeżeli jego zgodność z oryginałem została poświadczona przez notariusza albo przez występującego w sprawie pełnomocnika strony będącego adwokatem, radcą prawnym, rzecznikiem patentowym lub radcą Prokuratury Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej.

§ 2¹. Elektroniczne poświadczenie odpisu dokumentu przez występującego w sprawie pełnomocnika strony będącego adwokatem, radcą prawnym, rzecznikiem patentowym lub radcą Prokuratury Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej następuje z chwilą wprowadzenia przez tego pełnomocnika dokumentu do systemu teleinformatycznego.

(Art. 129 § 2¹ dodany ustawą: Dz.U. z 2015 r. poz. 1311)

§ 3. Zawarte w odpisie dokumentu poświadczenie zgodności z oryginałem przez występującego w sprawie pełnomocnika strony będącego adwokatem, radcą prawnym, rzecznikiem patentowym lub radcą Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej ma charakter dokumentu urzędowego.
(Art. 129 § 2, 2¹ i 3 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2016 r. poz. 2261)

§ 4. Jeżeli jest to uzasadnione okolicznościami sprawy, sąd, na wniosek strony albo z urzędu, zażąda od strony składającej odpis dokumentu, o którym mowa w § 2, przedłożenia oryginału tego dokumentu.
(Art. 129 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2009 r. Nr 216, poz. 1676)

§ 5. Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, formaty, w jakich odpisy pism, dokumentów i pełnomocnictw mogą być poświadczane elektronicznie, mając na względzie minimalne wymagania dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w postaci elektronicznej.
(Art. 129 § 5 dodany ustawą: Dz.U. z 2015 r. poz. 1311)

Braki warunków formalnych pisma procesowego, skutki nieuzupełnienia braków

Art. 130. § 1. Jeżeli pismo procesowe nie może otrzymać prawidłowego biegu wskutek niezachowania warunków formalnych lub jeżeli od pisma nie uiszczono należnej opłaty, przewodniczący wzywa stronę, pod rygorem zwrotu pisma, do poprawienia, uzupełnienia lub opłacenia go w terminie tygodniowym. Mylne oznaczenie pisma procesowego lub inne oczywiste niedokładności nie stanowią przeszkody do nadania piśmu biegu i rozpoznania go w trybie właściwym.

(Art. 130 § 1 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2005 r. Nr 167, poz. 1398)

§ 1¹. Jeżeli pismo wniosła osoba zamieszkała lub mająca siedzibę za granicą, która nie ma w kraju przedstawiciela, przewodniczący wyznacza termin do poprawienia lub uzupełnienia pisma albo uiszczenia opłaty nie krótszy niż miesiąc.

(Art. 130 § 1¹ dodany ustawą: Dz.U. z 2005 r. Nr 167, poz. 1398)

§ 2. Po bezskutecznym upływie terminu przewodniczący zwraca pismo stronie. Pismo zwrócone nie wywołuje żadnych skutków, jakie ustawa wiąże z wniesieniem pisma procesowego do sądu.

§ 3. Pismo poprawione lub uzupełnione w terminie wywołuje skutki od chwili jego wniesienia.

§ 4. Zarządzenie przewodniczącego o zwrocie pozwu doręcza się tylko powodowi.

§ 5. Pisma procesowe sporządzone z naruszeniem art. 87¹ podlegają zwrotowi bez wzywania do usunięcia braków, chyba że ustawa stanowi inaczej.
(Art. 130 § 5 dodany ustawą: Dz.U. z 2004 r. Nr 172, poz. 1804)

§ 6. Jeżeli przepis szczególny przewiduje, że pismo może być wnie-

sione wyłącznie za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, pismo wnosi się wraz z opłatą. Pismo wniesione bez opłaty nie wywołuje skutków, jakie ustawa wiąże z wniesieniem pisma do sądu, o czym sąd poucza wnoszącego pismo. W razie jednoczesnego wniesienia za pośrednictwem systemu teleinformatycznego więcej niż jednego pisma podlegającego opłacie żadne z tych pism nie wywołuje skutków, jakie ustawa wiąże z wniesieniem pisma do sądu, jeżeli nie uiszczono opłaty w wysokości sumy opłat należnych od wszystkich pism.

(Art. 130 § 6 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2015 r. poz. 1311)

§ 7. W przypadku wniesienia pisma podlegającego opłacie z naruszeniem § 6 przewodniczący zawiadamia wnoszącego pismo o bezskuteczności czynności.

§ 8. Przepisów § 6 i 7 nie stosuje się, jeżeli wnoszący pismo jest zwolniony z mocy prawa od kosztów sądowych w zakresie opłaty sądowej należnej od tego pisma, a także w razie zwolnienia od tych kosztów przyznanego przez sąd lub w razie zgłoszenia wniosku o takie zwolnienie.

(Art. 130 § 7 i 8 dodane ustawą: Dz.U. z 2015 r. poz. 1311)

[zwrot pisma w razie nieuzupełnienia braków]

Art. 130¹. § 1.

(Art. 130¹ § 1 uznany za niezgodny z art. 32 ust. 1, art. 45 ust. 1 i art. 78 Konstytucji RP oraz art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności: Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284, na podstawie wyroku TK z dnia 12 marca 2002 r., sygn. akt P9/01: Dz.U. z 2002 r. Nr 26, poz. 2655. Utracił moc obowiązującą z dniem 25 marca 2002 r.)

§ 1¹. Jeżeli pismo procesowe, które powinno być wniesione na urzędowym formularzu, nie zostało wniesione na takim formularzu lub nie może otrzymać prawidłowego biegu na skutek niezachowania innych warunków formalnych, przewodniczący wzywa stronę do jego poprawienia lub uzupełnienia w terminie tygodniowym, przysyłając złożone pismo. Wezwanie powinno wskazywać wszystkie braki pisma oraz zawierać pouczenie o treści § 2.

(Art. 130¹ § 1¹ dodany ustawą: Dz.U. z 2004 r. Nr 172, poz. 1804)

§ 2. W razie bezskutecznego upływu terminu lub ponownego złożenia pisma dotkniętego brakami przewodniczący zarządza zwrot pisma. Sprzeciw od wyroku zaocznego, zarzuty od nakazu zapłaty oraz sprzeciw od nakazu zapłaty sąd odrzuca.

(Art. 130¹ § 2 w brzmieniu ustalonym ustawą: Dz.U. z 2004 r. Nr 172, poz. 1804)

§ 3.

(Art. 130¹ § 3 uchylony ustawą: Dz.U. z 2011 r. Nr 233, poz. 1381)

§ 4.

(Art. 130¹ § 4 uchylony ustawą: Dz.U. z 2004 r. Nr 172, poz. 1804)